

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 5 MAART 1952

No 1815

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)*

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
In memoriam Prof. R. Miry	168
Fiscale conjunctuurpolitiek door Dr F. W. C. Blom	168
Financieringsproblemen in onder-ontwikkelde gebieden door Mr G. W. baron van der Feltz	169
De verladersfunctie in het vervoerwezen door Mr A. Greebe	172
De economische zijde van de stedebouw door Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom	174
Een stem uit het bedrijfsleven: Overwinstbelasting door J. H. Seijlhouwer	176
Aantekening: Richtlijnen ter besparing van brandstoffen ..	177
Mededelingen voor economen	178
Geld- en kapitaalmarkt door Drs J. C. Brezet ..	178
Statistiek: Bankstaten	179
Wisselkoersen	179
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Nederland	179
Werkloosheid en werkverruiming in Nederland	180

Dezer dagen

voorjaarsuithaal. Overal zijn kabinetten van hun plaats gehaald. Door de zo ontstane stofwolk vermag men nog niet heen te zien in Indonesië. Onder het motto, dat twee meer weten dan één is men tot een tweetal formateurs gekomen. Het probleem, hoe men op de muur kan blijven zitten, zonder over te buigen naar de kant, die men niet helemaal, dan wel er af te vallen naar de kant, die men helemaal niet wil, zullen zij niet vlot oplossen.

„Humpty Dumpty had a big fall”. Maar de eens zo bolronde Franse franc niet minder; de laatste notering is 486 frs tegenover de dollar bij een officiële koers van 350. Dat in een land, waar de productie-indices goed blijven en de agrarische verzorgingstoestand evenzeer. Er is echter weer geen Regering. De zin, die kortgeleden ergens in een Nederlandse vergadering is geuit: „Als we kapot willen, hebben we nu een goede kans”, zou met vrucht in het Frans kunnen worden vertaald. Al blijft de mogelijkheid dat de subtiliteit der Franse politieke taal er de grondslag voor vijf programma's in vindt.

Eenvoudiger is het, wat dat aangaat, in Egypte; als daar een Regering wordt weggestuurd, wordt onmiddellijk een andere neergezet. Deze heeft de opdracht het onkruid in eigen tuintje eerst te wieden. Daarbij zal echter op de bloeiendste twistappel, het verblijf der Engelsen, tevens worden gelet.

Brittannia vindt het wel goed, zij heeft voorlopig in eigen huis genoeg te schikken en te verven. De productie-index blijkt in het laatste kwartaal van 1951 tegenover de vergelijkbare periode van 1950 te zijn gedaald; de werkloosheid, inzonderheid in de textielindustrie, neemt toe. De nieuwe Minister van Arbeid heeft echter kloek verklaard, dat toenemende werkloosheid als productiviteitsprikkel ver uit zijn gedachten is. Zag hij een iets lichter verschiep, doordat het tekort in de Europese Betalingsunie over Februari slechts de helft van dat over Januari bedraagt? Of speelt hier het doorgeefspel in mee, dit keer in de financiële sfeer, door de benardheid van de Franse franc?

Ook voor hen, die op de bovenste trede van de ladder staan, is de stabiliteit een hachelijke zaak. De befaamde „Monthly Letter” van de „National City Bank of New York” spreekt van de economische situatie in de Verenigde Staten als „A state of precarious balance”. Wellicht dat hier echter de voorzichtigheid van denigen, die de na-oorlogse Europese evenwichtsoefeningen niet hebben ondergaan, meespreekt.

Het vaderland kan rustig zijn. Over de maand Februari hebben de inleggingen zowel bij de Rijkspostspaarbank als bij de particuliere spaarinstellingen de terugbetalingen overtroffen. Het zoeken van een verklaring is boeiend. Komt de befaamde „oude kous” der geldtheorie bij de voorjaars schoonmaak voor de dag?

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen ●

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

Grote textielfabriek in Twente vraagt

Staffunctionaris

voor de technische directeur

welke belast zal worden met de algehele reorganisatie en de toekomstige leiding van haar plan- en productie-bureau.

Vereist wordt een volledige beheersing van intern-bedrijfsorganisatorische vraagstukken, zowel theoretisch als praktisch.

Kennis van de textieltechnologie strekt tot aanbeveling.

Geheimhouding verzekerd.

Uitvoerige, eigenhändig geschreven, sollicitaties, onder bijvoeging van twee recente foto's, 1 van voren 1 en van opzij, onder no. E.S.B. 10-8, te richten aan het Bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

GEMEENTE ENSCHEDE.

Bij de centrale boekhouding voor de gemeentebedrijven kunnen in vaste dienst worden geplaatst een

a. adjunct-commies 1e klas of commies

en een

b. commies of commies 1e klas.

Ervaring in de administratie van overheidsdiensten strekt tot aanbeveling. Vereist voor a en b diploma moderne bedrijfsadministratie, voor b. daarenboven middelbare schoolopleiding en diploma gemeente-financiën.

Jaarweddegrenzen, de bekende toelagen inbegrepen, adjunct-commies 1e klas f 3882,— tot f 4720,—, commies f 4389,— tot f 5271,— en commies 1e klas f 5472,— tot f 6043,—. Kindertoelage overeenkomstig de voor het Rijkspersoneel geldende regeling; wettelijk pensioen-verhaal. Gehuwden genieten een tegemoetkoming in verplaatsingskosten.

Uitsluitend schriftelijke gezegelde sollicitatiën, met uitvoerige inlichtingen, aan burgemeester en wethouders binnen tien dagen na het verschijnen van dit blad.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

10 MAART

van 9 tot 16 uur

staat de inschrijving open op de 25-jarige 4¼ %
lening 1952 en de 22-jarige 0/5/10 % lening 1952
van de

NATIONALE LENINGEN VOOR DE WONINGBOUW 1952

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam en
's-Gravenhage, voor zover in genoemde plaatsen
gevestigd van de

Rotterdamsche Bank N.V., De Twentsche Bank N.V.,
Heldring & Pierson, Lippmann, Rosenthal & Co.,
R. Mees & Zoonen, Nationale Handelsbank N.V.,
Pierson & Co., H. Oyens & Zonen N.V.,

Amsterdamsche Bank N.V.,
Incasso-Bank N.V.,
Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.,
Hope & Co.

alsmede ten kantore van de

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

Voor Amsterdamse Studenten in Economie
en Accountancy

onze heldere en op de praktijk ingestelde

„LEER VAN DE FINANCIERING”

in 2 delen (klapper).

Onderwerpen: inleiding tot de studie v. d. Leer v. d. Financiering; Aspecten v. d. Financiering bij uitbreiding of bij reorganisatie v. h. bedrijf; methoden van verwerving van lang vermogen. Voorzien van vele cijfervoorbeelden. Prijs f 25.—.

EXCERPTA LECTIONUM, POSTBUS 3013, Asd.

ZENDT Uw opdrachten
TIJDIG in

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Dr F. W. C. BLOM, Fiscale conjunctuurpolitiek.

Uit een oogpunt van fiscale conjunctuur- en structuurpolitiek is nu het ogenblik gekomen om bepaalde belastingen te verlagen. De keus der te verlagen belastingen wordt beperkt tot die verlagingen, welke het nationale verbruik niet stimuleren doch wel tot productieverhoging leiden, en waarbij het resultaat van die productieverhoging grotendeels wordt bespaard. Hiervoor komen in aanmerking de winstbelastingen. De overheidsdiensten komen niet aan spontane bezuiniging toe. Bij de huidige belastingen geldt dat grotendeels ook voor het bedrijfsleven. De tegenwoordige winstbelastingen vervalsen de privaateconomische kostprijsberekening. En afgezien daarvan zijn zij gevaarlijk omdat zij eenzijdig drukken op de flinke, zuinige, efficiënte en gezonde ondernemingen, terwijl de lakse, verkwistende, ondoelmatige of ongezonde ondernemingen veel minder of niets behoeven te betalen. Momenteel is er veeleer iets te zeggen voor belasting naar gelang van gemaakte productiekosten dan naar gelang van bespaarde productiekosten. Het ware zeker verstandig als men in ons land de top van de inkomstenbelastingstarieven voor bedrijfswinsten tot 40 pCt verlaagde. Wat de winstbelasting voor vennootschappen betreft, ware een verlaging tot 30 pCt raadzaam. De extra 5-8 pCt inkomstenbelasting op tantièmes zou op een departementale misvatting moeten berusten: de tantièmes zijn al gekort door de verhoging van de vennootschapsbelasting, en het is inconsequent de tantièmes daarna ten tweeden male als „bedrijfswinst” extra te belasten.

Mr G. W. BARON VAN DER FELTZ, Financieringsproblemen in onder-ontwikkelde gebieden.

Tot dusver hebben de onder-ontwikkelde gebieden over het algemeen slechts een geringe mate van bereidheid getoond om buitenlands kapitaal binnen de landsgrenzen toe te laten. Mede ten gevolge hiervan heeft de stroom van internationaal investeringskapitaal voor zover hij na de oorlog is herleefd deze gebieden grotendeels onberoerd gelaten. De Wereldbank heeft op beperkte schaal op dit punt belangrijk werk gedaan. Zij is een van de weinige internationale instellingen die werkelijk boven verwachting heeft voldaan. Het verdient daarom aanbeveling om op basis van opzet en werkwijze van de Wereldbank een internationaal financieringsinstituut in het leven te roepen, dat die terreinen zal kunnen bestrijken, waarvan de Wereldbank zich tot dusver moest onthouden, nl. de creditverstrekking aan en deelneming in het particuliere bedrijfsleven. Op deze wijze zou wellicht tot op zekere hoogte kunnen worden voorzien in de behoefte aan risicodragend kapitaal bij de realisatie van ontwikkelingsplannen, terwijl voorts wellicht enige ontspanning zou kunnen worden gebracht in de sfeer van wederzijds wantrouwen.

Mr A. GREEBE, De verladersfunctie in het vervoerwezen.

De verlader is zich meer en meer in het vervoervraagstuk gaan verdiepen; hij is zich gaan interesseren voor de kwaliteit der vervoerdiensten, voor de transportbescherming, voor de vervoercondities, de onderlinge samenwerking der vervoerders, de huis-huisleveringen de daarvoor noodzakelijke overslagfuncties. De verlader is zich meer dan vroeger betrokken gaan voelen bij het algemene beleid, dat door de Overheid en de vervoerbedrijven en hun organisaties is gevoerd. De verlader is zo zeer ingesteld op zijn commerciële functie, dat het vervoer voor hem een factor was, die pas een rol kon spelen bij de uitvoering van zijn plannen, echter niet bij het opstellen van die plannen werd betrokken. Dit betekent, dat het vervoer nooit spelbreker kan en mag zijn van die eenmaal opgestelde verkoop- en distributieplannen. De verlader moet daarom steeds

weten, wat het beroepmatige vervoer hem kan bieden en tegen welke tarieven en hij moet zich steeds zeker weten van zodanige mogelijkheden in het vervoer, dat zijn plannen terzake van de productie en afzet van zijn goederen uitvoerbaar zijn. In deze beginselen ligt een dualiteit opgesloten. Het is nu de taak zowel van de verladers als van de vervoerders, tezamen met de Overheid, om daar, waar beider doelstelling met elkaar in conflict komt, te trachten, een tussenoplossing te vinden. Daartoe is contact tussen verlader en vervoerder vereist.

Prof. Dr Ir H. G. VAN BEUSEKOM, De economische zijde van de stedenbouw.

De uitbreiding van onze steden en dorpen is niet alleen een aangelegenheid van grote sociale en culturele betekenis, maar heeft ook belangrijke economische facetten. Bij de laatste moet in de eerste plaats worden gedacht aan een doelmatig en verantwoord gebruik van de in de uitbreiding te betrekken gronden en aan de prijs, waarvoor de bouwterreinen voor woningbouw beschikbaar kunnen worden gesteld. In dit licht moeten de pogingen worden gezien, die thans worden gedaan om te komen tot stedenbouwkundige richtlijnen voor een economisch grondgebruik. Schrijver gaat in op de wijze van beoordeling der grondkosten, zoals deze thans van rijkswege plaatsvindt en op de kosten van het bouwterrein. Bij een uitbreidingsplan wordt in de regel geen begroting gemaakt. Dit acht schrijver een onjuiste politiek. Het is in het eigen belang van een gemeente, dat zij bij een uitbreidingsplan het economische element in rekening brengt en dat zij geen plan vaststelt zonder een behoorlijke begroting van de kosten van de grond.

— SOMMAIRE —

Dr F. W. C. BLOM, Une politique de conjoncture en matière d'impôts.

Le moment est venu, agissant dans le cadre de la politique de conjoncture en matière d'impôts, de diminuer certaines charges fiscales e.a. les impôts sur le bénéfice. Il est recommandable de diminuer jusqu'à 40 p.c. le sommet des tarifs des impôts sur les revenus, provenant des bénéfices commerciaux. En ce qui concerne les impôts sur les bénéfices des sociétés un abaissement jusqu'à 30 p.c. est à conseiller.

Mr G. W. BARON VAN DER FELTZ, Les problèmes de financement pour les territoires sous-développés.

L'auteur expose dans cet article qu'il est à recommander de créer un institut international de financement, s'inspirant de la structure et du mode de travail de la Banque internationale, pour s'occuper des territoires dont la Banque internationale devrait s'abstenir; cet Institut aurait e.a. pour but d'octroyer les crédits nécessaires à la participation dans les entreprises privées des territoires sous-développés.

Mr A. GREEBE, La fonction du chargeur dans le secteur du transport.

L'auteur esquisse dans cet article la fonction du chargeur dans le secteur du transport et explique son intérêt croissant dans la politique générale appliquée par l'autorité, les entreprises de transport et leurs organismes.

Prof. Dr Ir H. G. VAN BEUSEKOM, L'aspect économique de l'urbanisme.

L'extension des villes et des villages n'est pas seulement une question d'importance sociale et culturelle mais détient encore des aspects économiques. Dans cet ordre d'idées il faut penser, en premier lieu, à un usage justifié et approprié des terrains et aux prix auxquels on peut mettre ces terrains à la disposition des constructeurs de maisons.

In memoriam Professor Raoul Miry

De commissie van Redactie vernam tot haar leedwezen, dat Professor Raoul Miry, lid van de commissie van advies voor België, is overleden.

Professor Miry was gewoon hoogleraar in de staathuishoudkunde aan de Universiteit van Gent. In deze capaciteit had Prof. Dr N. J. Polak hem reeds vóór de oorlog leren kennen en waarderen. Toen na de oorlog de gedachte bij de commissie van redactie opkwam aan een nauwer

samenwerking met vertegenwoordigers van de Belgische wetenschap, was Prof. Miry de eerste tot wie wij ons wendden. Met dienstvaardigheid en bekwaamheid heeft hij toen zijn advies gegeven; ook in latere ontmoetingen bleef zijn rustig gezag en gastheerschap voor ons een bron van erkentelijkheid. Het is een weemoedige gedachte, dat de twee hoogleraren, op wier wederzijds respect de eerste samenwerking werd gebouwd, thans beiden aan de kring van de redactie zijn ontvallen.

Fiscale conjunctuurpolitiek

De hardhandige belastingpolitiek heeft ten langen leste doel getroffen. De binnenlandse koopkracht is beperkt, er is minder geld voor investeringen beschikbaar, de bedrijvigheid is hier en daar verminderd, de betalingsbalans is verbeterd, en het gehele bedrijfsleven voelt nu sterker aan den lijve de noodzaak zich op export toe te leggen.

Eigenlijk was de bedoeling geweest, dat de gecombineerde uitwerking van geldsanering, vermogensheffingen en belastingverzwaring reeds kort na de oorlog voldoende zou zijn om de totale uitgaven van publiek en bedrijfsleven volledig in bedwang te houden. In deze opzet kon men niet geheel slagen, doordat consumenten en producenten toch nog bleken te beschikken over overtollige liquide middelen, die hen in staat stelden meer uit te geven dan wat zij van hun lopend inkomen na belasting overhielden. Het afzuigen van koopkracht door belastingen werd gedeeltelijk ongedaan gemaakt door te ruime deblokkering van gelden en te ruime overheidssubsidies.

Om de situatie, toch zo snel mogelijk in de hand te krijgen, heeft de Overheid toen zes jaar lang de belastingschroef steeds weer verder aangedraaid. Als tegenwicht tegenover het in circulatie brengen van slapende gelden (inflatoir) werd de belastingdruk tot een overdreven (deflatoir) peil opgevoerd. Medio 1951 bleken de liquide reserves van de private sector vrijwel uitgeput te zijn, en van dat ogenblik af deed zich de overdreven belastingdruk voor het eerst ten volle gelden op de koopkracht, welke voor consumptie en investeringen beschikbaar kwam.

* *

Op het ogenblik zien wij, dat deze overdreven belastingdruk het begin van een crisis gaat veroorzaken. Dat is al ernstig genoeg, maar nog veel belangrijker is, dat deze belastingdruk onze toekomst bedreigt, omdat de middelen gaan ontbreken voor de investeringen in uitbreiding van werk- en woongelegenheid.

Uit het oogpunt van fiscale conjunctuur- en structuurpolitiek is dus nu het ogenblik gekomen om het roer te wenden, en bepaalde belastingen te verlagen. Doch welke belastingen?

Voorop blijve staan, dat de betalingsbalans in geen geval in gevaar mag worden gebracht. Een ongunstige betalingsbalans leidt op de duur tot devaluatie van de gulden, en derhalve tot stijging van de kosten van levensonderhoud. De slachtoffers daarvan zijn de ouden van dagen, weduwen en wezen, die van obligaties, pensioenfondsen en levensverzekering moeten leven. Dit is de enige klasse in onze maatschappij, die volkomen weerloos is tegen inflatie. De werkenden en de grotere vermogensbezitters weten zich beter voor inflatieschade te vrijwaren. In sociaal opzicht is inflatie een misdaad. Economisch is zij een ramp, want zij tast de toch al gehavende spaarzin aan, omdat bij prijs-

stijging het uitstel van de besteding van geld niet beloond, doch bestraft wordt.

De keus der te verlagen belastingen wordt dus beperkt tot die verlagingen, welke het nationale verbruik niet stimuleren doch wel tot productieverhoging leiden, en waarbij het resultaat van die productieverhoging grotendeels wordt bespaard. Hiervoor komen in aanmerking de winstbelastingen.

Tegen het beginsel, dat winsten, evenals andere soorten inkomsten, worden belast, is uiteraard niets in te brengen. Men moet echter steeds bedenken, dat winsten niet vanzelf ontstaan, doch dat zij worden gemaakt doordat men de productiekosten (die een neiging tot voortdurende stijging hebben¹⁾) met moeite en inspanning naar beneden drukt. Dit voortdurend „bezuinigingsinspecteur” spelen is de onaangenaamste kant van de ondernemerstaak.

Bij de huidige belastingtarieven moet de particuliere ondernemer van die bezuinigingen tot 82¹/₂ pCt als Inkomstenbelasting aan de fiscus afdragen. Van bezuinigingen in naamloze vennootschappen gaat circa 52 pCt naar de fiscus, en als de overblijvende winst aan aandeelhouders wordt uitgekeerd, zijn deze daarvan weer tot 75 pCt Inkomstenbelasting verschuldigd. De wetenschap, dat 4/5 van de te verwezenlijken bezuinigingen naar de fiscus gaat, doet de ondernemers in hun taak als bezuiniger verslappen. Weliswaar is er in het bedrijfsleven van vroeger tijden van lage belastingen nog een atavistisch zuinigheidsstreven overgebleven, doch dat begint aardig te slijten wanneer men gaat menen, dat hoge belastingen permanent zijn geworden.

De Minister van Financiën weet, hoe iedere overheidsdienst de neiging heeft het hem toegewezen budget (de inkomsten) volledig uit te putten. Geen wonder, het diensthoofd is ook maar een mens, en geeft er meer om dat zijn naaste medewerkers een prettig leven hebben en dat zijn afdeling groot is, dan dat hij zijn eigen standje gaat afbreken om een besparing te bereiken, welke aan het eind van het jaar volledig aan de Schatkist vervalt. De overheidsdiensten werken eigenlijk met 100 pCt winstbelasting, en komen daardoor niet aan spontane bezuiniging toe. Bij de huidige belastingen geldt dat grotendeels ook voor het bedrijfsleven.

Er zijn in het bedrijfsleven steeds uitgaven van twijfelachtige rendabiliteit. Men kan het personeel een vrije dag geven, om vriendelijke gezichten te zien. Men kan de fabriek dit jaar opschilderen, hoewel men het ook een jaar zou kunnen uitstellen. Men kan een machine van 1947 ver-

¹⁾ In sommige bedrijven slaagt men er in de productiviteit geleidelijk te verhogen en daardoor worden zij in staat gesteld de reële lonen te verhogen. Dit heeft tot gevolg, dat de productiefactor arbeid voor alle bedrijven duurder wordt; de reële productiviteit stijgt daarentegen nergens vanzelf. Ondernemers, die niet tijdig de bakens verzetten, raken klem tussen stijgende productiekosten en stationaire productie.

vangen door een machine van 1951. Men kan kiezen tussen een Kaiser en een Simca. Men kan een eigen laboratorium oprichten en goedwill-reclamecampagnes van T.N.O. Men kan een goodwill-reclamecampagne beginnen of een paar circulaire rondzenden. Men kan een verliesgevende bedrijfsafdeling sluiten of voortzetten.

Bij de beslissing over uitgaven van twijfelachtige rendabiliteit zal groot besparing in de schaal leggen, dat zij een grote directie belastingbesparing niet wordt belast, bijv. indien de ondernemer dan uit anderen hoofde verliescijfers heeft. Ook kan het zijn, dat een uitgave op zichzelf beslist niet rendabel is, doch wel lonend wordt voor de ondernemer, doordat hij belasting bespaart. Dat geldt bijv. soms voor investeringen met vervroegde fiscale afschrijving.

De tegenwoordige winstbelastingen vervalsen de privaateconomische kostprijsberekening. En afgezien daarvan zijn zij gevaarlijk omdat zij eenzijdig drukken op de flinke, zuiver, verkwistende, ondoelmatige of ongezonde ondernemingen veel minder of niets behoeven te betalen. Als men het bedrijfsleven wil belasten, is er in de situatie, waarin ons land verkeert, veel eer iets te zeggen voor belasting naar gelang van gemaakte productiekosten dan naar gelang van bespaarde productiekosten.

Het ware zeker verstandig als men in ons land de top van de inkomstenbelastingtarieven voor bedrijfswinsten tot 40 pCt verlaagde. Men zou eens zien wat er bezuinigd werd. Daardoor zouden de winsten oplagen, hetgeen tenslotte toch weer tot een hogere belastingopbrengst zou leiden. Het onbelast gebleven deel van de stijgende winsten zou ongetwijfeld worden geïnvesteerd, hetgeen vooral ook met het oog op de toekomstige werk- en woongelegtheid voor ons groeie de toekomstige is- en dalende productiekosten zou de invoer doen noden en de export doen toenemen.

Wat de winstbelasting voor vennootschappen betreft, ware een verlaging tot 30 pCt raadzaam. Waar vennootschapsdirecties niet voor hun persoonlijke winst werken, is het voor hen immers nog weerstander dan voor de zelfstandige ondernemer om weerstand te bieden aan de verleiding royaal te zijn ten koste van de fiscus. Indien bevorderd wordt, dat van de na belasting overblijvende

winst een groot deel aan aandeelhouders wordt uitgekeerd, zal de Schatkist uit de dividenden des te meer Inkomstenbelasting ontvangen.

* *

Kort geleden zijn de winstbelastingen onverhoeds verhoogd. Naar ik meen was de motivering, dat het bedrijfsleven door de gevolgde sociaal-economische politiek grote winsten zou maken, zodat er wel wat extra af kon. Deze voorspelling is op zijn minst twijfelachtig en verklaart geenszins waarom de extra-belasting ook wordt opgelegd aan ondernemingen met dalende winsten.

Het is trouwens onlogisch bedrijfswinsten extra te belasten. De meeste hoge inkomens zijn geen privé-inkomens doch bedrijfsinkomens. Deze bedrijven hebben een deel van dat inkomen nodig om door modernisering in stand te kunnen blijven; en de fiscale winst wordt bovendien veel te hoog berekend door het vasthouden aan de historische kostprijs. Het ware echter verklaarbaar als men op grond van deze omstandigheden voor de bedrijfswinsten een tariefreductie had ingevoerd.

De extra 5-8 pCt Inkomstenbelasting op tantièmes zou m.i. op een departementale misvatting moeten berusten. Gewoonlijk worden tantièmes in ons land vastgesteld aan de hand van de commerciële winst na belastingen; dat is zelfs in vele vennootschapsstatuten uitdrukkelijk vastgelegd. De tantièmes zijn dus al gekort door de verhoging van de Vennootschapsbelasting, en het is inconsequent de tantièmes daarna ten tweeden male als „bedrijfswinst” extra te belasten.

* *

Ik wens mij niet, dat verlaging van winstbelastingen een heel wat minder opomzetmaatregel zij dan bijv. verlaging van loon- of omzetbelasting. Zij is ook minder spectaculair dan het uitvoeren van openbare werken of het uitbreiden van semi-overheidsbedrijven. Toch is het zaak ten spoedigste de aangegeven richting in te slaan, willen wij de fiscale conjunctuurpolitiek dienstig maken aan de verfestiging van de welvaart van ons volk voor de toekomst.

Overveen.

Dr F. W. C. BLOM.

Financieringsproblemen in onder-ontwikkelde gebieden¹⁾

Onlangs heeft men in de pers kunnen lezen, dat het aanbod van de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling om haar diensten te verlenen bij het wederom op gang brengen van de in Perzië gelegen olie-industrie, door de Regering van Iran is aanvaard.

Het huidige overgevoelige verzorgde nationalisme staat, zoals bekend, scherp afwijzend tegenover buitenlandse invloeden bij de exploitatie van deze, 's lands grootste, rijkdom. Na in het afgelopen jaar de Anglo-Iranian Oil Company het leven onmogelijk te hebben gemaakt en na te pas en te onpas van zijn afkeer van de gedachte aan eenige nieuwe buitenlandse inmenging te hebben blijk gegeven is men er thans blijkbaar toch toe kunnen komen, deze inmenging en het daarmee samenhangende gevaar voor invloed in andere binnenlandse aangelegenheden te accepteren. Het verschil tussen de buitenlandse mogelijke geval niet betreft een bepaalde buitenlandse mogendheid of zakelijk concern, maar een internationaal (semi)overheidslichaam als de Wereldbank.

Het bericht is even belangrijk als verheugend. Want

¹⁾ De lezer vergelijke in dit verband ook het artikel van Prof. Dr C. H. Edelman in „E.-S.B.” van 23 Januari 1952, dat in het bijzonder het vraagstuk van de organisatie van de technische hulpverlening aan minder ontwikkelde gebieden in beschouwing neemt.

in de eerste plaats lijkt thans een redelijke mogelijkheid aanwezig om de stilgevallen olie-industrie binnen afzienbare tijd opnieuw aan het draaien te krijgen, zulks ten voordele van de gehele Westelijke wereld. Daarnaast heeft het een meer algemeen betekenis, welke die van het technisch herstel der plaatselijke olieproductie verre te boven gaat. Wanneer het experiment slaagt, zal het wellicht een aanwijzing bevatten omtrent de richting, waarin de oplossing van het zo uiterst belangrijke wereldwijde vraagstuk van de ontwikkeling van economisch achtergebleven gebieden dient te worden gezocht.

Zoals bekend mag worden verondersteld, staan de meeste dezer achtergebleven gebieden voor grote moeilijkheden. Enerzijds heeft het politiek bewust worden aldaar een zeer snelle ontwikkelingsperiode achter de rug, en is onder de massa's een sterk verlangen naar verhoging van het levenspeil wakker geworden, aangemoedigd door de ambitieuze programma's van sociale vooruitgang, welke de na-oorlogse regeringen hun in vele gevallen hebben voorgesteld, en welke realisatie thans wordt gevraagd. Anderzijds bestaat doorgaans een nijpend tekort aan alle ingrediënten, nodig om woorden in daden om te zetten: deskundig personeel, organisatievermogen, kapitaal, een integere en verantwoordelijkheidsbewuste leidende klasse,

gezonde maatschappelijke verhoudingen en al die andere factoren, die tegelijkertijd oorzaak en gevolg zijn van het lage economische ontwikkelingspeil. Het onvermogen van de regeringen om aan de hooggestemde politieke desiderata tegemoet te komen, heeft in enkele gevallen reeds geleid tot een merkbaar slechter worden der verhoudingen, ja zelfs tot heftige reacties, ten aanzien van de Westelijke, speciaal de als koloniaal betitelde, mogendheden, die van economische uitbuiting werden beticht en aan wie op gemakkelijke wijze de rol van zondebok in de schoenen kon worden geschoven.

Het is pas na de laatste wereldoorlog geweest, dat men het vraagstuk van de onontwikkelde gebieden in het algemeen voldoende heeft onderkend en de gevaren, welke schuilen in het onopgelost laten er van. Want evenmin als in de huishouding van een enkele staat berust kan worden in het voortbestaan van grote groepen maatschappelijk misdeelden en in extreme welvaartsverschillen tussen de haar samenstellende maatschappelijke groeperingen, evenzeer moet een analoge situatie in de wereldhuishouding op de duur geacht worden een permanente bedreiging van de wereldvrede in te houden. Een toestand, waarin meer dan de helft van de wereldbevolking op een levensniveau leeft, dat minder dan een veertiende gedeelte bedraagt van dat van de bevolking der Verenigde Staten van Amerika kan niet ongestraft op zijn beloop worden gelaten. En het verschil is na de oorlog eerder toegenomen dan verminderd. Dat de bevolking van de weinig ontwikkelde gebieden niet zelf de kracht kan opbrengen, welke nodig is om op korte termijn verbeteringen tot stand te brengen, wordt ook door hen zelf thans wel algemeen beseft. Zonder overdrijving mag de behoefte aan buitenlandse hulp dan ook a.h.w. onverzadigbaar worden genoemd.

Het is geen eenvoudige zaak gebleken, de initiatieven, welke op dit punt tot dusver zijn genomen, in juiste banen te leiden. Het inhalen van de achterstand is immers niet alleen maar een kwestie van het zenden van specialisten en het schrijven van rapporten. Tevens zijn in vele gevallen sociale hervormingen urgent en ook radicale veranderingen in de heersende mentaliteit, leidende tot het aankweken van grotere discipline en arbeidslust, spaarzaamheid e.d., een geestelijk aanpassingsproces, waarmede ongetwijfeld vele jaren zijn gemoeid. Tenslotte zullen grote investeringen moeten plaatsvinden, investeringen, waartoe de middelen voorlopig nog slechts uit het buitenland zullen kunnen worden betrokken. Het is duidelijk, dat tussen de projecten en hun financiering een zekere coördinatie dient te bestaan, omdat het geen zin heeft zich aan wijdse plannen te buiten te gaan, zolang men niet weet, waar de benodigde fondsen vandaan te halen, terwijl het omgekeerd weinig doelmatig lijkt om gelden bij elkaar te brengen, zolang men geen heldere voorstelling heeft van wat daarmee ware aan te vangen.

Aan het financieringsvraagstuk zijn, naar tot dusver in de praktijk is gebleken, bijzondere moeilijkheden verbonden. Op dit terrein is naar het voorkomt zelfs een zeker antagonisme ontstaan tussen de landen, die onderscheidenlijk voor het verlenen en het ontvangen van hulp in aanmerking komen. Terwijl de belangen van beide groepen landen in feite parallel lopen in die zin, dat beide slechts gebaat kunnen zijn bij opvoering van de productie van de onderontwikkelde gebieden hetgeen impliceert van de daartoe benodigde investeringen, lijkt een constructieve benadering van een en ander te worden bemoeilijkt door de weinig tegemoetkomende manier, waarop in laatstgenoemde landen de particuliere buitenlandse investeerder pleegt te worden bejegend. Deze onvriendelijke instelling tegenover die vorm van activiteit, welke nog steeds als een van de belangrijkste bronnen van economische vooruitgang moet worden aangemerkt, komt o.a. officieel tot uitdrukking in het handvest van de Internationale Handelsorganisatie (I.T.O.). In artikel 12 van dit handvest worden

buitenlandse investeringen immers eigenlijk als een nauwelijks acceptabel, doch soms wellicht onvermijdelijk, kwaad beschouwd. Want de ledenlanden krijgen daarbij uitdrukkelijk het recht om te beslissen of, in hoeverre en onder welke voorwaarden zij buitenlandse investeringen zullen toelaten. Voorts zullen zij regelingen kunnen treffen inzake onteigening van bestaande en toekomstige investeringen (daarbij rechtvaardige (just) voorwaarden in acht nemende) alsmede omtrent andere redelijke verlangens t.a.v. dergelijke investeringen. Op aandringen van de vertegenwoordigers der minder ontwikkelde landen, die aan investeringen het sterkst behoefte hebben en daarom de mogelijkheden juist aantrekkelijk zouden moeten maken, is op deze wijze de aan debiteurlanden juridisch uiteraard steeds toekomstige soevereine bevoegdheid om te discrimineren speciaal naar voren gehaald en opgetuigd, te discrimineren niet alleen tegenover toekomstige, doch ook t.a.v. bestaande investeringsbelangen. Evenzeer wordt een vrijbrief gegeven voor onteigeningen, weliswaar op „rechtvaardige” voorwaarden en tegen behoorlijke schadevergoeding doch zonder transferegarantie. Deze bepalingen en nog meer de geest, welke er uit spreekt, zullen de investeringsbereidheid van het buitenlandse bedrijfsleven bepaaldelijk niet stimuleren. De vrees voor nationalisatie, discriminatie, transferbeperkingen, onereuze belastingheffing e.d. vormt een belangrijke hinderpaal voor herstel van de internationale kapitaalstroom, welke in het verleden zozeer tot de economische wereldontwikkeling heeft bijgedragen.

Een andere typerende officiële uiting van wantrouwen in de bedoelingen van de particuliere investeerder blijkt uit een in December 1947 verschenen rapport van de Subcommissie voor Economische Ontwikkeling van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties (Ecosoc):

„... de Subcommissie heeft opgemerkt, dat in de praktijk de buitenlandse investeerder meer begaan is geweest met zijn winst, dan met een op wetenschappelijk verantwoorde wijze in stand houden en benutten van de hulpbronnen van het land, waarin hij zijn bedrijf uitoefent; dit is een gevaar, waarop de Subcommissie de aandacht vestigt. Voorts heeft de ervaring geleerd, dat directe investeringen van particuliere zijde gepaard plegen te gaan met gevaren voor schadelijke inmenging in economische en politieke aangelegenheden in het bijzonder waar het betrof afhankelijke en economisch zwakke landen. De Subcommissie is daarom van oordeel, dat t.a.v. de minst ontwikkelde landen credieten van buitenlandse particulieren of overheden, de voorkeur verdienen boven directe ondernemersinvesteringen”.

Het zou buiten het bestek van deze beschouwing vallen om diep in te gaan op de merites van het vorenstaande. Wel moet ernstig worden betwijfeld, of de omvang van het op deze wijze te mobiliseren leenkapitaal van enige betekenis kan worden geacht in verhouding tot de welhaast onmetelijke behoeften. Voorts zij opgemerkt, dat het gevaar voor politieke inmenging bij overheidsleningen zeker niet geringer lijkt dan bij investeringen van particuliere zijde. Integendeel. Ook tegenover leningen en zelfs tegen geldelijke steun à fonds perdu blijkt men overigens zijn achterdocht in de praktijk geenszins te hebben laten varen. Hoeveel moeite kostte het destijds niet de tussen de Regeringen van Nederland en van Indonesië in April 1951 overeengekomen lening van Nederland aan Indonesië, groot f 280 mln, in het Indonesische parlement aangeboden te krijgen! En schreef de Indonesiër Sjahrir niet onlangs in het Amerikaanse weekblad „Life”, dat Amerikaanse vertegenwoordigers, die werken voor E.C.A. of Eximbank, vaak geen rekening houden met de historische economische positie van de landen in Azië? Als deze vertegenwoordigers er op blijven staan, dat volledige, tot in details uitgewerkte plannen en projecten door de Aziatische landen worden ingediend, alvorens dollars worden verkregen, dan worden de Aziatische landen achterdochtig. De Aziaat maakt zichzelf dan gemakkelijk wijs, dat de hulp en de leningen van de Verenigde Staten slechts wapenen zijn om de eigen economie van Azië opnieuw te onderwerpen, aldus de heer Sjahrir. Naar aanleiding van het feit, dat Eerste Minister Mossadeq van

Iran slechts na veel vijven en zessen bereid bleek een bedrag van \$ 23 mln in het kader van het Amerikaanse „Point Four” aan hulp te aanvaarden, constateert de „New York Times”, dat er een zekere ironie is gelegen in de omstandigheid, dat de Amerikanen zich vaak werkelijk moeten uitsloven om behoeftige landen over te halen de Amerikaanse economische hulp te accepteren.

De rol van de Wereldbank in de Perzische oliekwestie, gezien in het licht van het vorenstaande, doet de vraag rijzen, of voor de financiering van de ontwikkeling van de onder-ontwikkelde gebieden geen andere techniek kan worden gevonden, welke meer rekening houdt met en tegemoet komt aan de nu eenmaal bestaande sentiments-overwegingen aan de zijde van hen, die voor buitenlandse credieten en andere financiële hulp in aanmerking komen. Indien de hulpverlening niet meer uitging van een afzonderlijke Westelijke mogendheid, doch geheel in handen zou kunnen worden gelegd van een instelling als de Wereldbank, zijnde een internationaal, door interstatelijke samenwerking tot stand gekomen, financieringsinstituut, dan zou zij wellicht in belangrijke mate kunnen worden verlost van het op haar drukkende odium van geruisloos door een achterdeur naar binnen sluipend Westers imperialisme. Via het lidmaatschap van het Internationale Monetaire Fonds kunnen de belanghebbende gebieden lid zijn van de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling. Wanneer zij van haar hulp en adviezen ontvangen, zullen zij het gevoel hebben, zelf, althans als groep, invloed en controle op de gang van zaken te kunnen uitoefenen en daardoor minder vrees behoeven te hebben om in een situatie van economische afhankelijkheid te worden gebracht. Aanvankelijk is op de Wereldbank van verschillende zijde critiek uitgeoefend. Zij zou zich bij haar beleid in te sterke mate door commercieel-zakelijke bankbeginselen laten leiden en daardoor onvoldoende oog hebben voor de vele en belangrijke sociale aspecten, welke bij de financiering van ontwikkelingsplannen aan de orde komen. De Bank heeft zich harerzijds steeds op het standpunt gesteld, dat noch de belangen van de gebieden, waarover haar bemoeiingen zich uitstrekken, noch die van het organisme, waarvan zij deel uitmaakt, noch die van haar eigen levensvatbaarheid en standing met een Sinterklaas-achtige taakopvatting zijn gediend. Daarom was haar streven er voortdurend op gericht, slechts aan de realisatie van die projecten mede te werken, welke voor de economie van het desbetreffende land belangrijk waren en tevens op solide, zakelijk verantwoorde basis beruften. In de bijna 5 jaar van haar bestaan heeft zij ca 50 leningen verstrekt ten bedrage van in totaal meer dan \$1.100 mln. Van mislukkingen is tot dusver niet gebleken; bijna alle financieringen lijken als zodanig een succes te zijn geweest. De Bank wekt de indruk, in die jaren een doelmatige organisatie te hebben opgebouwd met behulp waarvan het beschikbare leenkapitaal zonder gevaar voor verspilling aan de meest credietwaardige projecten kon worden toegevoerd.

Het is duidelijk, dat de Wereldbank, hoe belangrijk haar activiteit op zichzelf tot dusver ook is geweest, zich kwantitatief dient te beperken tot de omvang van de haar ter beschikking staande of aan te trekken middelen. Doch ook kwalitatief is zij niet in staat om aan alle behoeften op bevredigende wijze tegemoet te komen. Deze behoeften zijn van tweeërlei aard. In de eerste plaats zijn doorgaans allerlei openbare werken noodzakelijk, zoals uitbreiding van het wegennet, aanleg van havens en vliegvelden, van bevoeiings- en grondverbeteringswerken, vergroting van de energie-opwekking e.d. Dergelijke projecten, wier verwezenlijking veelal op het normale terrein der Overheid ligt, moeten naar hun aard aangegeven worden geacht op financiering met behulp van leenkapitaal. Wanneer de desbetreffende gebieden op

deze wijze beter toegankelijk zijn gemaakt en a.h.w. opgelegd, is het de beurt aan het risicodragend investeringskapitaal om de natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen van het land tot ontwikkeling te brengen. In deze financieringsbehoeften werd in vroeger dagen van vrije inwisselbaarheid en convertibiliteit der valuta's voorzien door een brede stroom van particulier risicozoekend investeringskapitaal, dat over de landsgrenzen emplooi zocht en op deze wijze bijdroeg tot ontwikkeling en vooruitgang. Door een complex van oorzaken, waaronder de hierboven reeds vermelde, is deze stroom momenteel voor een belangrijk deel opgedroogd.

De Wereldbank heeft zich tot dusver uitsluitend met de verstrekking van langlopende leningen aan instanties met een overheids- of semi-overheidskarakter bezig gehouden. Zij heeft daarbij, zoals bekend, niet slechts geput uit het haar ter beschikking staande statutair eigen kapitaal, doch is er in geslaagd om door eigen obligaties in de daarvoor in aanmerking komende financiële centra te emitteren, additionele middelen aan te trekken en op deze wijze haar werkingssfeer uit te breiden. Zolang echter het sociale, politieke en economische klimaat in vele landen op het particuliere investeringskapitaal weinig aantrekkingskracht uitoefent en omgekeerd de regeringen van deze landen beducht blijven om met de buitenlandse zakenman tevens een potentieel Trojaans paard binnen te halen, lijkt de kans, dat vele ontwikkelingsplannen in het begin van de tweede acte blijven steken, geenszins denkbeeldig.

Daarom ligt de vraag voor de hand, of het niet mogelijk zou zijn, een soortgelijke op internationale leest geschoeide instelling als de Wereldbank in het leven te roepen, wier taak het zou moeten zijn om door uitgifte van aandelen of op andere wijze risicozoekende middelen bijeen te brengen en deze op analoge wijze, als bij de Wereldbank het geval is, naar een constructieve bestemming te leiden.

Een instituut als hierbedoeld zou eventueel in de vorm van een dochter van de Bank kunnen worden gegoten en tot taak dienen te krijgen, hetzij deel te nemen in het kapitaal van particuliere bedrijven, hetzij eventueel aan dergelijke ondernemingen leningen te verstrekken. Dat deze gedachte ook bij de Directie van de Bank zelf leeft, blijkt uit de redevoering van de President, de heer E. Black, gehouden ter gelegenheid van de 6e jaarvergadering, waarin hij op een dergelijke internationale participatiemaatschappij zinspeelde. Erkend moet worden, dat het verlossende woord daarmee nog geenszins zou zijn uitgesproken. Want, zoals gezegd, het financiële vraagstuk vormt slechts een facet van de problemen, waarmee de onderontwikkelde gebieden hebben te worstelen. De daarnaast bestaande sociale, technische en geestelijke moeilijkheden dienen in coördinatie met de geldelijke te worden overwonnen. Maar ook t.a.v. deze sociale, technische en geestelijke opvoedingsproblematiek heeft de ervaring van de Wereldbank en tot op zekere hoogte ook die van het Internationale Monetaire Fonds geleerd, dat een internationale instelling meer gezag geniet, beter is toegerust en meer kan bereiken dan een nationale regering.

De Wereldbank is bij haar optreden wat dit betreft op verschillende manieren te werk gegaan. In de eerste plaats heeft zij herhaaldelijk onomwonden te kennen gegeven, weinig te voelen voor leningen aan landen, die met betrekking tot buitenlandse investeringsbelangen blijik geven van ernstige discriminatie ten gunste van eigen burgers. Hetzelfde geldt voor landen, die in verzuim zijn wat betreft de voldoening van hun schuldverplichtingen aan het buitenland. In de tweede plaats is zij in staat gebleken, op landen, welke een lening hadden ontvangen of welke daarvoor gegadigden waren, met merkbaar resultaat druk uit te oefenen teneinde hen te bewegen tot serieuze pogingen om de ernstigste uitwassen van economische verspilling en inefficiëntie te bestrijden. Ten-

slotte heeft de Bank zich er steeds meer op toegelegd, leden-landen bij te staan in het stellen van orde op eigen zaken. In verschillende landen hebben de groepen deskundigen en specialisten, welke door de Bank zijn uitgezonden, boven verwachting kunnen bijdragen tot de begripsvorming van de desbetreffende autoriteiten voor de waarde van een stelsmatig en weloverwogen entamenen van een economisch ontwikkelingsplan.

Het vorenstaande overziende, kan worden geconstateerd, dat de stabiliteit van onze wereld wordt bedreigd door het bestaan van talrijke economisch onderontwikkeld gebieden, dit terwijl reeds jaren lang een nijpend tekort bestaat aan een groot aantal belangrijke grondstoffen, welke productie juist in de onderontwikkelde gebieden in sterke mate zou kunnen worden opgevoerd. Een dergelijke productieverhoging zou voor de ontwikkeling van deze gebieden van de grootste betekenis kunnen zijn, doch de betrokken landen kunnen niet in staat worden geacht, daartoe op eigen kracht te geraken. In het bijzonder voor de voor een en ander benodigde kapitaalsinvesteringen zijn zij vooralsnog nagenoeg geheel op het buitenland aangewezen. Tot dusver is echter van de zijde van de achtergebleven gebieden over het algemeen slechts een geringe mate van bereidheid betoond om buitenlands kapitaal binnen de landsgrenzen toe te laten. Mede ten gevolge hiervan heeft de stroom van internationaal investeringskapitaal voor zover zij na de oorlog is herleefd de hierbedoelde gebieden grotendeels

onberoerd gelaten. De Wereldbank heeft op beperkte schaal op dit punt belangrijk werk gedaan. Zij is een van de weinige internationale instellingen, die werkelijk boven verwachting heeft voldaan, niet alleen in banktechnisch opzicht doordat zij in staat is geweest haar arbeidsveld behoorlijk af te palen, bevredigende selectiemethoden te ontwikkelen en stropen van enige omvang te vermijden, maar vooral ook doordat zij is gebleken, het vertrouwen van de credietnemers te kunnen winnen en belangrijk minder psychologische weerstanden op haar weg te ontmoeten dan de particuliere investeringsactiviteit of de door buitenlandse regeringen als zodanig beschikbaar gestelde financiële hulpverleningsprogramma's.

Het verdient daarom aanbeveling om deze ervaringen verder uit te werken door op basis van opzet en werkwijze van de Wereldbank een internationaal financieringsinstituut in het leven te roepen, dat die terreinen zal kunnen bestrijken, waarvan de Wereldbank zich tot dusver moest onthouden, nl. de credietverstrekking aan en deelneming in het particuliere bedrijfsleven. Op deze wijze zou wellicht tot op zekere hoogte kunnen worden voorzien in de behoefte aan risicodragend kapitaal bij de realisatie van ontwikkelingsplannen, terwijl voorts wellicht enige ontspanning zou kunnen worden gebracht in de sfeer van wederzijds wantrouwen, welke momenteel vaak aan ontplooiing van verschillende mogelijkheden en initiatieven in de weg staat, zulks ten bate van het evenwicht en de stabiliteit in de wereld en van de onderontwikkelde gebieden in het bijzonder.

Wassenaar.

Mr. G. W. BARON VAN DER FELTZ.

De verladersfunctie in het vervoerwezen

Wie een vergelijking opstelt van de organische structuur van het beroepsvervoer in de periode, voorafgaande aan de tweede wereldoorlog, met de structuur, zoals deze momenteel is, niet alleen in ons land maar ook in de andere landen van West-Europa, bemerkt belangrijke wijzigingen.

In al deze landen zien wij in het tijdvak 1930-1940 pogingen om te komen tot coördinatie van het gehele vervoerwezen, een poging, welke vrijwel nergens met succes is bekroond, doch welke duidelijk demonstreerde, dat in vrijwel alle landen aan de organisatie van het vervoer iets haperde en dat derhalve de grote mate van vrijheid, welke het vervoer tot dat moment had gekend, op zijn einde liep.

De ontwikkelingsgang van het beroepsvervoer tegen het jaar 1939 was, mag men zeker zeggen, niet in het belang van het producerende en handeldrijvende deel van het bedrijfsleven noch ook in het belang van deze vervoertakken zelve. In de landen, waar men desondanks reeds met, in het vervoerwezen, ingrijpende maatregelen was gekomen, zoals in Frankrijk, België en Duitsland, is gebleken, dat men te vroeg tot maatregelen overging en dat de eenzijdigheid van de toenmaals vooropgestelde structuur niet alleen de ontwikkelings- en aanpassingsmogelijkheden van verschillende vervoertakken belemmerde, doch dat ook als gevolg van deze belemmering andere vormen van vervoer — in het bijzonder het eigen vervoer — zich ontplooiden dan wel een ernstige terugslag werd waargenomen op de algemene industriële activiteit.

In de periode van tien jaar, welke dan volgt — 1939/1950 — voltrekt zich ook in die landen, welke nog een algemene vrijheid van vervoer kenden — zoals in ons land voor het wegvervoer en in Zwitserland — een ontwikkeling, welke leidt tot regeling van vrijwel alle vervoertakken, zij het dan ook als noodregeling. Parallel daarmee zien wij een verschuiving in de sector der transportkosten. Zowel nominaal als ook relatief nam de transportmarge

op de producten, welke het bedrijfsleven in distributie bracht, een grotere plaats in. De kosten van handarbeid stegen sneller dan de overige kosten en daardoor werd het vraagstuk van de overslag, het laden en lossen en niet te vergeten het verplaatsen der goederen van machine naar voertuig uitermate urgent. De ontwikkeling van de vorktruck is hiervan een voorbeeld. Onvoldoende voorraadvorming en de daarmee samenhangende noodzaak tot zeer snelle aan- en afvoer der producten, alsmede gebrek aan verpakkingsmiddelen, waren er oorzaak van, dat ook dat onderdeel van het vervoer de bijzondere aandacht kreeg.

Niet alleen de vrijheid van de ondernemers in de vervoertakken ging verloren in die periode; ook de vrijheid van keuze van de verlader werd door deze ontwikkeling beperkt, zoals men kon verwachten. Niet meer was het zo, dat men een vervoerder als het ware kon creëren door hem een auto te geven; niet meer was men vrij de tarieven te betalen, die men zelf had gecalculeerd. Aan de zijde van de vervoerondernemer ontstonden krachtige organisaties, welke op ruime schaal hun voorlichtende taak begonnen. Overal verschenen artikelen over kostprijsberekening en tariefstelling. Op vrijwel algemene schaal werden de vervoersvoorwaarden uniform geregeld. Er kwamen eenvormige vervoerdocumenten en prijsvoorschriften. Het vervoer, aan vergunning gebonden, ging zich langs meer gefixeerde lijnen ontwikkelen.

* *

Wij hebben deze beschrijving van een tijdvak in de geschiedenis van het vervoerwezen niet gegeven om de vervallen vrijheden te betreuren. Wie de verladersfunctie in het vervoerwezen wil beschrijven zal zich moeten realiseren, welke de oorzaak was, dat afzenders en ontvangers van goederen zich met het vervoer zijns gaan bezig houden.

De ontwikkelingsgang, die wij zojuist konden weergeven, doet ons echter beseffen, in welke belangrijke mate juist de verlader zich meer in het vervoersvraagstuk moest ver-

diepen. Eensdeels werd hem het vervoer met bepaalde vervoertechnieken verhinderd en moest hij omzien naar andere mogelijkheden. Zo kwam hij tot de vergelijking van de diensten, welke spoorvervoer, wegvervoer en watervervoer hem konden bieden. Het werd hem eveneens duidelijk, dat het eigen vervoer in bepaalde gevallen zeer grote voordelen bood, waartegenover echter ook nadelen stonden zoals de zorg voor meer personeel, grotere investeringen en dergelijke. De massaproductie van automobielen bracht het eigen vervoermiddel meer op de voorgrond; de individuele vervoersbediening werd door het goedkoper worden van het vervoermiddel binnen het bereik van de verlader gebracht.

Het nominale bedrag, dat de transportkosten vertegenwoordigden op zijn budget, was groot geworden. Het is echter een feit, dat zeer vele ondernemers, gesteld voor het feit van grote uitgaven voor vervoerdiensten, zich op die kosten ernstig zijn gaan bezinnen. Zo ontstond de grote belangstelling van aazender en ontvanger van de tarieven en de kostprijsberekening in het vervoerwezen, waarbij men direct reeds over vergelijkingsmateriaal beschikte, verkregen door het exploiteren van eigen vervoermiddelen.

Was het vóór de laatste wereldoorlog zeer moeilijk om, zoals men dat toen noemde, de eigen vervoerder „aan het rekenen” te krijgen; de huidige periode laat zien, dat er zeer grote navraag is naar de verschillende kostenberekeningen, welke door de organisatie van het eigen vervoer op ruime schaal ter beschikking worden gesteld. In vrijwel ieder bedrijf van enige betekenis worden deze berekeningen gebruikt, hetzij als uitgangspunt voor de eigen calculaties, hetzij als vergelijkingscijfers met de resultaten uit eigen exploitatie.

Het relatief duurder worden van handarbeid bracht met zich, dat alle vervoer, waarvan meer dan twee overslaghandelingen onvermijdelijk waren, terdege werd onderzocht. De drang naar direct vervoer met een vervoermiddel of wel naar een directe vervoersbediening door één vervoerondernemer nam sterk toe. Dit laatste is de bovendien nog bevorderd door een sterke tendentie, in de productie, naar het merkartikel. Het verpakte product eist nu eenmaal andere distributiemethoden dan het onverpakte. De fabrikant „staat meer achter” het verpakte product dan achter het product, dat los wordt verkocht. Hij kan daarom dit product, nadat het zijn fabriek verlaten heeft, veel minder uit het oog verliezen; hij heeft er belang bij, dat het op tijd, onbeschadigd en onbezoedeld bij zijn cliënten aankomt. Hiermede loopt weer parallel een verschuiving van de functie der tussenhandel: sommige fabrikanten nemen zelf de grossiersfunctie ter hand en staan nu voor geheel nieuwe vervoersvraagstukken.

Hetgeen wij tot nu toe schreven — dit moet hier worden gezegd — geldt uiteraard niet slechts het nationale vervoer, maar in even sterke mate ook het internationale vervoer. De export is wellicht nimmer zo centraal in de belangstelling gekomen als in deze na-oorlogse jaren en daarmede dus ook de vervoermogelijkheden, welke ons ter beschikking staan voor de export. De schaarste aan goederen bracht met zich — om het kort te zeggen —, dat het goed meer waard werd dan de eventuele schadevergoeding, dat wil zeggen: men heeft er meer belang bij, dat het product in handen van de ontvanger komt dan dat men van vervoerder of verzekeringmaatschappij de aangegeven geldswaarde terugontvangt. Een goed, dat verloren gaat, betekent twee maal leveren, twee maal facturen maken, twee maal transportkosten en twee ontevreden cliënt, alsmede verlies van grondstoffen, dat niet meer goed te maken is. Vandaar, dat de verlader zich is gaan interesseren voor de kwaliteit der vervoerdiensten, voor de transportbescherming, voor de vervoercondities, de onderlinge samenwerking der vervoerders, de huis-huislevering en de daarvoor noodzakelijke overslagfuncties. Het palletsysteem met daarbij de mogelijkheid voor sommige verladers om over te gaan tot „unit

loading” dankt zijn opkomst aan vele van deze factoren.

Een laatste factor, welke vooral in deze tijd meer en meer laat spreken, is het gebrek aan liquide middelen in het binnenlandse goederenverkeer en de betalingsmogelijkheden in het internationale verkeer. Stipte levering wordt gevraagd, waar kleine voorraden en zeer frequente orders nodig zijn. Zonder deze stipte levering loopt het distributiesysteem het gevaar, dat men de verkoopmogelijkheden, welke er zijn, mist bij gebrek aan goederen.

Het vervoer onder dubbel aspect.

Het beeld, dat wij hierboven schetsten, deed, naar wij menen, duidelijk uitkomen, in welke mate de verlader meer dan voorheen zich betrokken is gaan voelen bij het algemene beleid, dat door de Overheid en de vervoerbedrijven en hun organisaties is gevoerd. Doch niet slechts dat. Ook komt uit het beeld naar voren, dat de verlader — handelaar of industrieel, ambachtsman of landbouwer — zo het is ingesteld op zijn commerciële functie alleen, dat het vervoer voor hem een factor was, die pas een rol kon spelen bij de uitvoering van zijn plannen, echter niet bij het opstellen van die plannen werd betrokken. Om dit met een voorbeeld duidelijk te maken mogen wij putten zowel uit onze eigen ervaring als uit de ervaring, welke vooral in Amerika bijna wekelijks door directies en transportchefs wordt neergeschreven in hun vakbladen. Daaruit blijkt, dat de verkoopleiding der bedrijven tezamen met de productieleiding het product en zijn distributie bepalen. Men maakt calculaties en houdt daarbij in allereerste instantie rekening met de kosten, verbonden aan productie, reclame en afzet, terwijl men meestal op grond van algemene vermoedens en gegevens komt tot het incalculeren van een zekere marge voor het vervoer. Dat wil zeggen, zoals wij hierboven stelden, dat het vervoer pas een factor van betekenis wordt, zodra het er op aan komt, de uitvoering der productieplannen te garanderen en dit betekent op zijn beurt weer, dat het vervoer nooit of te nimmer spelbreker kan en mag zijn van die eenmaal opgestelde verkoop- en distributieplannen. Zoals de chef van het vervoer van de Unilever in ons land, de heer Gardeniers, het op een bijeenkomst van de E.V.O. eens gezegd heeft: de levering van de goederen is voor de verlader primair — omdat dat zijn eigenlijke functie is — en het vervoer secundair. Het vervoer mag de verkoopplannen niet dwarsbomen. Iedere verstoring van die plannen moet coûte que coûte worden vermeden of zo snel als dat mogelijk is worden hersteld.

Dit brengt voor de verlader met zich, dat zijn houding ten aanzien van het vervoer zeer scherp kan worden bepaald. Hij moet ten eerste te allen tijde weten, wat het beroepmatige vervoer hem kan bieden en tegen welke tarieven en ten tweede: hij moet zich te allen tijde zeker weten van zodanige mogelijkheden in het vervoer, dat zijn plannen terzake van de afzet en productie van zijn goederen uitvoerbaar zijn. Deze beide grondbeginselen van iedere verladerspolitiek behouden ten volle hun gelding — en in zekere zin krijgen zij zelfs nog meer relief — indien de verlader ook bij het opstellen van zijn productieplannen het vervoer bij zijn berekening zou betrekken, zoals door velen wordt gepropageerd en ook in ons land meer en meer wordt gerealiseerd.

In deze beide beginselen ligt uiteraard een dualiteit opgesloten, eensdeels de zekerheid, dat het vervoerwezen in staat zal zijn, hem, verlader, de aangekondigde diensten te bewijzen. De zekerheid, dat in de gebodigde diensten geen wijziging wordt gebracht zonder dat hij, verlader, daarmede tijdig rekening heeft kunnen houden; anderzijds de wens, dat de veelheid van vervoerdiensten vrijwel onbepaald is of althans de vervoersorganisatie van dien aard is, dat met behulp van een groter of kleiner eigen wagenpark die onbegrensde mogelijkheden kunnen worden benaderd.

Voor het vervoerwezen betekent de ontwikkeling, welke zich, zoals wij weten, gedurende de achter ons liggende tien jaren heeft voltrokken: consolidatie der bedrijven, een daarmee gepaard gaande stabilisatie der vervoerdiensten en een zich concentreren op betere service. Aan een der eisen van de verlader heeft men dus meer en meer kunnen voldoen. De andere eis, die ligt opgesloten in de beginselen der verladerspolitiek, kan echter in mindere mate dan voorheen de politiek van de vervoerbedrijven bepalen.

Wij zijn van oordeel, dat deze ontwikkelingsgang een juiste is, zowel voor de verlader als voor de vervoerders. Het is echter de taak van beide groeperingen, tezamen met

de Overheid, om daar, waar beider doelstelling met elkaar in conflict komt, te trachten, een tussenoplossing te vinden. Daartoe is echter contact tussen verlader en vervoerder vereist. De verlader kan niet meer, zoals voorheen, individueel een oplossing vinden voor de problemen, waarvoor het vervoerwezen zijn bedrijf stelt, zomin als de vervoerondernemer individueel zich ten volle kan aanpassen aan de wensen van de verlader, omdat hij krachtens de aard van zijn bedrijf bepaalde mogelijkheden niet meer of slechts geleidelijk kan verwezenlijken, wil hij niet de bedrijfszekerheid teveel in gevaar brengen.

's-Gravenhage.

Mr A. GREEBE.

De economische zijde van de stedenbouw

De uitbreiding van onze steden en dorpen is niet alleen een aangelegenheid van grote sociale en culturele betekenis, maar heeft ook belangrijke economische facetten. Bij de laatste moet in de eerste plaats gedacht worden aan een doelmatig en verantwoord gebruik van de in de uitbreiding te betrekken gronden en aan de prijs, waarvoor de bouwterreinen voor woningbouw beschikbaar kunnen worden gesteld.

In dit licht moeten de pogingen worden gezien, die thans worden gedaan om te komen tot stedenbouwkundige richtlijnen voor een economisch grondgebruik. Deze richtlijnen, die zowel een economisch grondgebruik als een verantwoorde woonwijze moeten verzekeren, zullen tegelijkertijd aan de ontwerpers van plannen een grote vrijheid van conceptie en structuur en aan de gemeentebesturen voldoende vrijheid van handelen moeten laten.

Bij het verlenen van financiële steun voor woningbouw door het Rijk in de afgelopen jaren is herhaaldelijk gebleken, dat de kosten van het bouwterrein per woning aanmerkelijk hoger werden dan verantwoord kon worden geacht. Dit heeft er toe geleid, dat het Rijk zich noodzaak heeft gezien, voor de financiële steunverlening voor de woningbouw naast de limieten voor de m² prijzen voor de woningen, welke bij de aanbesteding niet mogen worden overschreden, ook normen te stellen voor de prijs van de bouwgrond per woning.

In de vigerende regelingen worden de bijdragen in de grondkosten bepaald aan de hand van een zeker percentage van de kosten van het bouwrijp maken, gelimiteerd tot een zeker percentage van de totale grondkosten, een en ander tot een bepaald maximum per woning. Zowel de kosten van bouwrijp maken als de totale grondkosten worden slechts in aanmerking genomen, voor zover het Rijk meent, dat deze kosten in overeenstemming zijn met het bepaalde woningcomplex. De in de regeling genoemde maximumbijdrage komt overeen met een totaal bedrag aan grondkosten van f 2.500 per woning.

De wijze van beoordeling der grondkosten.

De beoordeling van de grondkosten, zoals deze thans van rijkswege plaatsvindt, geschiedt volgens de *normatieve* methode, d.w.z. dat uitgegaan wordt van een bepaalde bebouwingsdichtheid, welke behoort bij verschillende bouwwijzen en bij een bepaalde sobere wijze van opzet van de openbare werken. Hierbij worden de plaatselijke eenheidsprijzen in acht genomen en de verhoudingen, die ter plaatse bestaan.

Hierbij wordt niet de eis gesteld, dat het uitbreidingsplan, waarin zal worden gebouwd en waarvan dus de grondkosten moeten worden beoordeeld, dezelfde bebouwingsdichtheid zal hebben als het normatieve plan, waarvan het Rijk bij de beoordeling uitgaat. Evenmin wordt geëist, dat de openbare werken zullen worden uitgevoerd op de-

zelfde wijze als bij de normatieve beoordelingsmethode is aangenomen.

De gemeente is in de vaststelling van haar uitbreidingsplan en de wijze van uitvoering van haar technische werken geheel vrij, behoudens het door de wet voorgeschreven toezicht van Ged. Staten. Het Rijk houdt echter bij de vaststelling van haar bijdrage slechts rekening met een aanvaardbare bebouwingsdichtheid en een toelaatbare sobere uitvoering der openbare werken.

Bij de normatieve methode worden de elementen op de volgende wijze beoordeeld:

a. bebouwingsdichtheid.

Voor de bebouwing in de grotere steden is door studie en ervaring een norm verkregen voor de dichtheid, welke bij een bepaalde bouwhoogte een aanvaardbare oplossing geeft. Voor de bebouwing in de kleinere steden en dorpen ligt de norm in de grootte van de erven, die noodzakelijk en toelaatbaar wordt geacht.

b. de openbare werken.

Hiervoor worden voor de verschillende soorten van gemeenten normen opgesteld van hetgeen noodzakelijk en toelaatbaar is. Voor de grote steden staan de eisen, die aan bestrating, riolering en andere werken gesteld worden, tamelijk wel vast, al zijn deze vaak aan de zeer hoge kant. Enerzijds getuigt het van een verstandig beleid, wanneer men door een solide uitvoering het onderhoud in de toekomst beperkt. Anderzijds echter kan niet worden ontkend, dat de enorme oppervlakten straatklinkers en trottoirtegels uit een gunstig bekende fabriek, zoals de besteksterm luidt, de kosten van de bouwgrond op een ontstellende wijze kunnen verhogen.

In de kleinere gemeenten valt vaak een tegenstrijdigheid tussen de bebouwingsdichtheid en de hoedanigheid der openbare werken te constateren.

Bij een landelijke bebouwingsdichtheid met ruime bebouwing en grote erven behoort een sobere uitvoering van de openbare werken, eenvoudige bestrating, geen trottoirs, geen riolering. Gaat men aan de openbare werken stedelijke eisen stellen: klinkerbestrating, tegeltrottoirs, riolering, dan moet men ook de erven tot de stedelijke afmetingen beperken. Doet men dit niet, dan worden de kosten onbetaalbaar.

Bij de normatieve beoordeling van de grondkosten wordt daarom uitgegaan van de gedachte, dat de bebouwingsdichtheid alsmede de opzet en de uitvoering van de openbare werken, die voor een grote stad toelaatbaar worden geacht, voor de kleinere stad en het dorp als maximum gelden. Dat wil dus zeggen: wenst de kleine stad dezelfde openbare werken als de grote stad, dan zal zij ook dezelfde bebouwingsdichtheid moeten aanvaarden. Wenst men een ruimere bebouwingsdichtheid, dan moet men dus aan zijn openbare werken lagere eisen stellen.

Het Rijk gaat dus bij zijn beoordeling niet uit van het werkelijke uitbreidingsplan, maar van een fictief plan,

gebaseerd op de aangehouden bebouwingwijze (de verhouding tussen eengezins- en meergezinshuizen), doch met normatieve waarden voor de bebouwingsdichtheid, de verkaveling, de straatverharding, de beplanting enz. Plaatselijke bijzondere omstandigheden zoals riolerings-moeilijkheden, worden afzonderlijk in rekening gebracht.

Indien een stedenbouwkundig plan niet aan de normen voldoet, staan voor de gemeente verschillende mogelijkheden open:

1e. zij kan het plan omwerken en de bebouwingsdichtheid vergroten met behoud van de bebouwingwijze;

2e. zij kan de opzet van de openbare werken versoberen. In beide gevallen worden de grondkosten per woning lager en blijft de rijksbijdrage gelijk.

De gemeente kan ook de verhouding van de in het plan opgenomen bebouwingwijzen (hoog- en laagbouw) wijzigen; in dat geval verandert echter ook de bijdrage.

Wenst de gemeente niet tot wijziging over te gaan, dan zal zij het te hoge bedrag aan grondkosten zelf moeten dragen.

De kosten van het bouwterrein.

De kosten van het bouwterrein worden onderscheiden in de volgende samenstellende factoren:

a. de verwervingskosten van de grond. Deze kosten kunnen worden geacht nog even groot te zijn als in 1940 en kunnen dus evenals toen worden bestreden uit de huur;

b. de kosten van de te verrichten grondwerken. Deze werken omvatten de aanleg van de aarden bapen voor straten en wegen, de ophoging van het terrein tot het vereiste peil, eventueel afgraven en egaliseren van terreinen en alle overige werken, die voor de aanleg van het terrein nodig zijn, uitgedrukt in guldens per m² terrein;

c. de kosten van het aanbrengen van de straatverharding — rijwegen en trottoirs —, trottoir- en straatkolken voor regenwater, alles uitgedrukt in guldens per strekkende meter straat;

d. de kosten van de aanleg van de riolering, met inbegrip van de daarvoor nodige grondwerken, de fundering, de contrôleputten en toegangspullen, eveneens per strekkende meter straat;

e. de kosten van de aanleg van plantsoenen en andere groenvoorzieningen, uitgedrukt in guldens per 100 m² classificatie-oppervlak der te bouwen woningen. Dit bedrag loopt naar de aard en de grootte der gemeenten uiteen van f 30 tot f 80;

f. de omslagkosten voor benodigde ontsluitings- en andere werken, eveneens in guldens per 100 m² classificatie-oppervlak. Het hiervoor op te brengen bedrag vloeit voort uit de bedragen, die daarvoor bij gemeenteverordening zijn vastgesteld mits deze binnen het redelijke liggen. Is geen verordening aanwezig, dan wordt uitgegaan van hetgeen noodzakelijk wordt geacht, gezien de plaatselijke omstandigheden en vergeleken met andere gemeenten, die wel een verordening hebben.

Uit deze post moet ook worden bestreden het aandeel, dat het betreffende complex heeft te dragen in de kosten van voorzieningen, die voor een groter gebied dienen, zoals: rioolwaterzuiveringsinrichting, rioolbemaalingsinstallaties, moerriolen, bruggen, viaducten enz.

Als maatstaf bij de beoordeling van deze kostprijfactoren geldt, dat de uiterste soberheid moet worden betracht, zonder dat daarbij het minimum noodzakelijke technische peil wordt aangetast. De uit deze wijze van berekening voortvloeiende kosten voor het bouwrijp maken per 100 m² classificatie-oppervlak moeten beschouwd worden als het maximum, waarmede bij de financiering van woningwoningen rekening wordt gehouden.

Deze maatregelen van het Rijk plegen nog al eens te worden aangevochten. Sommigen spreken hier zelfs van „détournement de pouvoir”, omdat de vaststelling van een

uitbreidingsplan door de Woningwet is opgedragen aan de gemeenteraad onder goedkeuring van Ged. Staten. Andere organen komen hierbij niet te pas, behoudens in geval van een geschil tussen de gemeente en Ged. Staten of van een beroep van een belanghebbende op de Kroon. Men acht het daarom onjuist, dat een rijksorgaan langs een omweg — d.w.z. langs de weg van de financiële steunverlening voor de bouw van woningen — op de gemeentelijke plannen invloed zou oefenen en dan nog wel invloed, die de stedenbouwkundige funest acht, omdat deze leidt tot vermindering van de stedenbouwkundige kwaliteiten van het plan.

Ik meen dat dit alles niet juist is gezien. Het uitbreidingsplan was een halve eeuw geleden niet anders dan een ernstige poging om de ergste misstanden op het gebied van de uitbreiding van steden en dorpen te weren, en te voorkomen, dat doodlopende straten, te dicht bebouwde bouwblokken en onvoldoend toegankelijke woningen zouden worden gemaakt. Thans is het een volledig bestemmingsplan geworden, dat niet alleen zorgt dat alle elementen in de uitbreiding op de juiste plaats komen, maar ook dat het plan aan redelijke eisen van wonen, werken, verkeer en recreatie voldoet. Door dit plan kan de Overheid ten volle haar invloed doen gelden op het karakter en de kwaliteit van de menselijke vestigingen.

Het is niet gemakkelijk, de eisen waaraan een uitbreidingsplan moet voldoen, in cijfers uit te drukken. Vroeger drukte men de bebouwingsdichtheid uit in een aantal woningen per hectare, maar deze maatstaf is minder juist, omdat niet alle woningen even groot zijn en een bepaald aantal grote woningen per hectare een geheel andere bebouwingsdichtheid geeft dan een zelfde aantal kleine woningen per hectare.

Om deze reden werkt de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting thans met de terreinindex, waaronder wordt verstaan het totale terreinoppervlak, gedeeld door het totale woonoppervlak van de op dit terrein te bouwen woningen. Dit wil intussen niet zeggen, dat deze maatstaf algemeen wordt aanvaard en dat aan de hand daarvan de economische opzet van alle uitbreidingsplannen wordt getoetst. De ontwerpers van de uitbreidingsplannen laten zich in het algemeen nog maar al te veel leiden door het verlangen — een, op zichzelf volkomen begrijpelijk verlangen — om een stad te ontwerpen, die aan hoge eisen van woonbaarheid, schoonheid en ruimte-ontwikkeling voldoet, waarmede zij eer kunnen inleggen.

Een architect, die een huis bouwt, moet enerzijds rekening houden met de wensen van zijn opdrachtgever, anderzijds met het bedrag, dat deze als limiet heeft gesteld. Een architect, die voor een woningbouwvereniging bouwt, wordt enerzijds geleid door het verlangen van het bestuur naar zo goed mogelijke woningen, maar anderzijds door de noodzakelijkheid, dat de huren binnen redelijke grenzen blijven, en in deze tijd ook door de eis van de rijks-overheid, dat de aannemingsom een bepaald bedrag per m³ niet overschrijdt. De woningbouw voltrekt zich dus voortdurend in de spanning tussen het sociale en het economische, een spanning, die wel eens heel zwaar kan trekken en die het sociale element wel eens ernstig in het gedrang kan brengen.

In de stedenbouw is dit tot nu toe anders geweest. De stedenbouw is een jonge wetenschap. Huizen bouwen heeft men reeds eeuwenlang gedaan en in de regel heeft het economische element daarbij wel een rol gespeeld. Maar systematische stedenbouw beoefenen wij eerst enkele tientallen jaren.

In het licht van de vele fouten, die bij de onsystematische stadsuitbreiding zijn gemaakt, behoeft het niet te verwonderen, dat in de eerste jaren van de Woningwet het esthetische — of wil men ruimtekundige — element op de voorgrond bleef en dat aan de economische zijde vrijwel niet werd

gedacht. Het was een hoge uitzondering, wanneer bij een uitbreidingsplan tevoren werd nagerekend, hoeveel de grond uiteindelijk wel zou moeten kosten. Men deed dit eenvoudig niet. Dat dit ook in andere landen voorkomt, blijkt uit een uittaling in „The Economist” van 15 December 1951, waarin op blz. 1447 wordt gezegd: „Unfortunately the *economic* aspects of development plans, despite their acknowledged importance, seem to have been handled amateurishly”.

Grondprijs en woninghuur.

Naarmate bij de woningbouw de huur sterker ging spreken en de exploitatiekosten een belangrijker rol gingen spelen, ging ook de grond meer de aandacht trekken. Dit dateert eigenlijk al uit de eerste wereldoorlog, toen aanvankelijk door het Rijk materiaalprijzenbijdragen en rentevoetbijdragen werden verleend ter tegemoetkoming in de gestegen materiaalprijzen en rentevoet. Omstreeks 1918 ging de Regering een algemene bijdrage in het exploitatietekort verlenen en toen werden ook de grondprijzen in de bijdrage betrokken. Het is merkwaardig zoals de grondprijzen toen stegen, omdat er geen enkel belang meer was om deze laag te houden. Dit lag niet alleen aan een ruime opzet van de uitbreidingsplannen maar ook aan de kosten van de openbare werken, waarmee de gemeenten over het algemeen niet zuinig waren.

Het was op grond daarvan, dat de Regering zich destijds genoodzaakt zag, een algemeen maximum voor de grondkosten bij woningwetbouw vast te stellen van f 600 per woning. Dit bedrag mocht alleen in enkele grotere gemeenten worden overschreden. Na de bevrijding is dit bedrag in verband met de prijsstijging verhoogd tot f 1.000. Dit was in het algemeen niet juist, omdat de kosten van reeds aangelegde gronden aanmerkelijk lager konden zijn dan die van gronden, die nog bouwrijp moesten worden gemaakt. Bovendien was in tal van kleine gemeenten het bedrag van f 1.000 veel te hoog en leidde dit of tot te grote erven of tot te kostbare openbare werken. Dit is de reden, waarom het Rijk gekomen is tot de tegenwoordige normatieve beoordeling, welke als eerste doel heeft, de tekorten op de woningbouw zoveel mogelijk te beperken.

Men kan zich op het standpunt stellen, dat een stedenbouwkundig plan nooit mooi genoeg kan zijn, en menen daardoor de belangen van het wonen te dienen. Indien dit echter tot gevolg heeft, dat of de huren onnodig hoog worden, of het Rijk te hoge bijdragen in het exploitatietekort moet verlenen, dan worden de belangen van de volkshuisvesting niet gediend.

Ook de ontwerper van een stedenbouwkundig plan moet werken in de spanning tussen het sociale en het economische. Hij moet nagaan, hoeveel de bouwgrond in zijn plan zal kosten en of deze prijs uit een oogpunt van volkshuisvesting toelaatbaar is. Is dit niet het geval, dan moet hij niet schromen zijn plan om te werken. Want in de spanning tussen het sociale en het economische worden vaak oplossingen bereikt die beter zijn dan wanneer deze spanning ontbreekt.

In het algemeen kan en mag het Rijk op de uitbreidingsplannen geen directe invloed uitoefenen. Een centrale rijksgoedkeuring bestaat in ons land niet. Het is echter volkomen natuurlijk, dat het Rijk bij het verlenen van financiële steun voor woningbouw toeziet op de kosten van de bouwgrond en normen stelt, die bij het verlenen van financiële steun moeten worden aangehouden.

Wanneer de grond meer kost dan deze normen toelaten, dan dient de gemeente te zorgen, dat de prijs lager wordt. In vele gevallen kan dit niet meer, omdat het uitbreidingsplan reeds is aangelegd. Dan rest niet anders dan dat de gemeente het verschil bijbetaalt. In beginsel is dit natuurlijk onjuist. Het is niet de bedoeling van het Rijk, een deel van de noodzakelijke bijdrage af te wentelen op de gemeente, maar het is de bedoeling druk uit te oefenen op de grond-

prijzen, opdat de grond voor de woningbouw wordt geleverd voor een prijs, die economisch verantwoord is.

Zowel op het gebied van de volkshuisvesting als op het gebied van de stedenbouw is het noodzakelijk, dat wij realistisch zijn. Met betrekking tot de woningen dienen wij een programma op te stellen, hetwelk waarborgt, dat de te bouwen woningen aan de hedendaagse technische, hygiënische en culturele eisen voldoen. Wij moeten hierbij echter voortdurend de economische mogelijkheid in het oog houden. Doen wij dit niet, dan bouwen wij huizen, die aan de bewoners al het mogelijke bieden, wat onder de tegenwoordige omstandigheden kan worden verlangd, maar die voor de grote meerderheid onbetaalbaar zijn. Men krijgt dan wel voor enkelen een ideale huisvesting, maar dan zijn het wat de vroegere hoofdinspecteur, Ir Van der Kaa, placht te noemen huizen van Potemkin, die de ellende van de duizenden, die in minderwaardige woningen moeten wonen, aan het oog onttrekken.

In de stedenbouw liggen de verhoudingen nog moeilijker, omdat een stadswijk, eenmaal aangelegd, niet meer kan worden veranderd. Het is begrijpelijk, dat een stedenbouwkundige graag een plan wil afleveren, waarvoor zekerheid bestaat, dat het toekomstwaarde heeft. Maar het gevaar ligt voor de deur, dat een dergelijk plan te duur wordt.

Wanneer een plan voor een woonhuis wordt gemaakt, wordt tegelijk met het bestek een begroting gemaakt. Wijst deze uit, dat het plan economisch onuitvoerbaar is, dan is er alleen maar een tekening verloren.

Bij een uitbreidingsplan wordt in de regel geen begroting gemaakt. Is men daaraan toe, dan zijn alle administratieve stadia van de vaststelling doorlopen en heeft het plan rechtskracht gekregen. Blijkt dan, dat de grond veel te duur is geworden, dan is er niets meer aan te doen en worden of de huren te hoog of moet de gemeente het verlies afschrijven.

Men zal moeten erkennen, dat dit een onjuiste politiek is. Het is in het welbegrepen belang van de gemeente, dat zij ook bij een uitbreidingsplan het economische element in rekening brengt en dat zij geen plan vaststelt zonder een behoorlijke begroting van de kosten van de grond.

Alleen op deze wijze is het mogelijk tot een verantwoorde grondexploitatie te komen en tot een bebouwing, die aan iedere bevolkingsgroep geeft wat mogelijk is.

¹s-Gravenhage.

H. G. VAN BEUSEKOM.

EEN STEM UIT HET BEDRIJFSLEVEN

Overwinstbelasting

Algemeen wordt thans aanvaard, dat de belastingdruk zó hoog is, dat hierdoor verdere inspanning en initiatief sterk wordt geremd. Wij zien dan ook langzaam maar zeker in Nederland eenzelfde ontwikkeling als waarin Engeland ons reeds is voorgegaan, nl. dat het individu zich eenvoudig, maar gemakkelijk gaat inrichten en inspanning tot grotere economische prestaties achterwege laat, omdat het rendement van die grotere inspanning te gering is.

Een overwinstbelasting zou nu in Nederland deze ongewenste economische ontwikkeling kunnen tegengaan, waarbij dan de overwinst, welke moet worden berekend op basis van het verleden, getroffen zou worden door een sterk verminderd tarief; bijv. men zou voor elk vol percent, dat in de toekomst de winst het basisbedrag overtreft, ook het normale tarief kunnen verminderen met 1 pCt, althans met een fractie daarvan. Eenzelfde werkwijze zou men kunnen toepassen op andere inkomens, waarvan de hoogte afhankelijk is van het verrichten van inspanningen.

Hoe de Regering een en ander wil uitwerken, doet er

minder toe. Alle mogelijke variaties zijn denkbaar om jonge mensen, nieuwe zaken, maar ook bestaande ondernemingen een prikkel te geven te de afgelopen jaren gemiddeld gemaakte winst te overtreffen. Een directe druk wordt dan ook verkregen op onder onkosten geboekte investeringen en op de onkostenrekening in het algemeen. Wel moet de stimulans natuurlijk een behoorlijke zijn.

Amsterdam.

J. H. SEIJLHOUWER.

AANTEKENING

Richtlijnen ter besparing van brandstoffen

In een vorig nummer van dit blad ¹⁾ werd aan de hand van een rapport van de „Research and Planning Division” van de E.C.E. gewezen op de noodzaak om — teneinde te voorkomen, dat grote hoeveelheden steenkolen en olie van overzee zouden moeten worden ingevoerd — de Westeuropese steenkolenproductie op te voeren. Hieronder zal worden ingegaan op de richtlijnen, die in dit rapport ter besparing van steenkolen worden gegeven.

Vervanging van steenkolen en efficiënter gebruik.

De Europese behoefte aan steenkolen is geen vaste datum, die objectief kan worden bepaald door de omvang en de samenstelling der industriële productie en het niveau van het reële inkomen. Allereerst is er gedurende de laatste twee decennia sprake van een aanzienlijke vervanging van steenkolen door andere primaire energiebronnen en het ziet er naar uit, dat deze ontwikkeling zich zal voortzetten. Het is dus wenselijk, dat waterkrachtbronnen zo intensief mogelijk worden geëxploiteerd; landen, die beschikken over ongebruikte waterkracht, kunnen ter besparing van steenkolen beter hun hydro-electrische capaciteit opvoeren dan hun thermo-electrische — zelfs indien de kapitaalkosten per eenheid product van de eerstgenoemde groter zijn dan die van de thermo-electrische capaciteit. Hoewel sommige landen met voldoende waterkracht reeds zo weinig van steenkolen afhankelijk zijn, dat aldaar langs deze weg geen grote directe besparingen van steenkool mogelijk zijn, zou ontwikkeling van de internationale handel in hydro-electrische energie, doordat de installaties in deze landen aldus intensiever zouden kunnen worden benut, aanzienlijke indirecte besparingen kunnen opleveren.

Vervanging van steenkolen door olie heeft geen vermindering der dollaruitgaven te betekenen. Bovendien zullen enkele Regeringen er vermoedelijk weinig voor voelen een groot deel van de energie van bronnen te betrekken, die worden beheerst door particuliere internationale monopolies, terwijl zij tevens het risico lopen in tijden van oorlog van hun leveranciers te worden afgesneden. Het toepassen van verbrandingsapparaten, die zowel olie als steenkolen kunnen verbruiken, zou ongetwijfeld het aanpassingsvermogen vergroten en de Europese landen de ergste consequenties van een tijdelijk en acuut tekort aan vaste brandstoffen besparen.

Naast de besparing door vervanging van kolen door andere energiebronnen, is er besparing mogelijk door een efficiënter gebruik der verbrandingsapparatuur. In de drie belangrijkste kolenverbruikende landen, nl. Engeland, West-Duitsland en Frankrijk, werd in 1950 .35 à 40 pCt van de verbruikte vaste brandstoffen aangewend door de electriciteitsbedrijven, de ijzer- en staalindustrie en de spoorwegen. In deze bedrijven is het aandeel der steenkolen in de totale kosten zo groot, dat dit bij vrije mededinging een stimulans zou zijn om de efficiency der brandstofinstallaties in de buurt van het technische op-

timum te brengen. Het vraagstuk der brandstofbesparing in deze bedrijven kan worden ondergebracht bij het meer algemene probleem om voorwaarden te bedenken, waaronder monopolies kunnen worden gedwongen hun kosten laag te houden in plaats van deze in de vorm van prijsverhoging op de uiteindelijke consument af te wentelen.

In de kolenproducerende landen wordt een groot deel van de steenkolen verbruikt door de mijnen zelf om beweegkracht op te wekken. In te veel gevallen is de hier gebruikte apparatuur ouderwets en een moderniseringsprogramma zou hier aanzienlijke besparingen teweeg kunnen brengen. Belangrijker is echter de vraag, of er geen middelen kunnen worden gevonden om het verbruik van verkoopbare kolen door de mijnen tot een minimum te beperken. Op dit probleem wordt zo aanstonds teruggekomen.

Een van de meest beruchte voorbeelden van brandstofverspilling is de bij Engelsen zo geliefde open haard. Vervanging van deze haarden door gesloten kachels zou een besparing van verscheidene miljoenen tonnen kolen in Engeland met zich brengen. Zo'n vervanging kan echter niet één twee drie en zonder aanzienlijke kosten plaatsvinden. Hier komt nog bij, dat er, tenzij de rantsoenering van kolen in Engeland gehandhaafd blijft, vermoedelijk weinig of geen besparing van kolen voor huishoudelijke doeleinden zal plaatsvinden, omdat er nog te veel mogelijkheden — o.a. warm stromend water — zijn om het huiselijk comfort te verhogen.

Drie besparingsmethoden.

Na er op te hebben gewezen, dat er legio manieren zijn volgaars welke in de industriële sector kolen kunnen worden bespaard, concludeert het rapport, dat, aangezien de brandstofkosten in de meeste industrieën slechts een gering deel van de totale productiekosten vormen, het probleem van brandstofbesparing in de industrie een is, „of bringing direct pressure on industrialists to apply the well-known results of modern fuel technology”. Hiertoe staan ten minste drie wegen open, nl.:

1. voorlichting en propaganda;
2. prijspolitiek;
3. discriminatoire rantsoenering.

Ad 1. In de meeste landen is van deze methode een intensief gebruik gemaakt, zij het, dat over het algemeen het geven van technische adviezen te veel aan het particulier initiatief is overgelaten. De kosten van voorlichting en propaganda leveren ruimschoots hun baten op. Deze baten kunnen worden gemaximaliseerd, indien de adviezen discriminatoir worden gegeven.

Ad 2. Soms wordt beweerd, dat de meest efficiënte methode om kolen te besparen is gelegen in verhoging van de kolenprijs, waardoor de goederen en diensten die veel steenkolen vergen duurder zouden worden en de vraag — voor zover deze elastisch is — zou afnemen. Geen enkele Europese Regering heeft deze politiek gevolgd; integendeel, de Regeringen hebben er naar gestreefd de prijs laag te houden. Ter rechtvaardiging werd aangevoerd, dat, hoewel de directe invloed van kolen op de kosten van levensonderhoud gering is, een prijsstijging van een goed, dat zo algemeen in alle kosten voorkomt, cumulatieve gevolgen zou hebben, die veel groter zijn dan de oorspronkelijke invloed. Dit argument berust op dwaling: in het algemeen is elk der secundaire effecten van een prijsstijging van steenkolen geringer dan zijn voorganger, zodat de uiteindelijke stijging van het algemeen kostenpeil, resulterend uit een initiale stijging van de kolenprijs, niet groot zal zijn, tenzij de kosten van kolen vóór de prijsverandering al een groot deel der totale kosten vormden. Dit laatste schijnt, zoals onderstaand staatje doet zien, in Europa niet het geval te zijn.

¹⁾ Zie: „Het Europese kolenvraagstuk” in „E.-S.B.” van 27 Februari 1952.

Verhouding tussen steenkolenverbruik en nationaal inkomen in 1950. (in pCt)

België.....	7,0	Denemarken .	3,2	Noorwegen	1,8
W. Duitsland	5,8	Spanje	3,0	Italië	1,3
Verenigd		Frankrijk	2,9	Zwitserland.	0,8
Koninkrijk ..	4,1	Ierland	2,6	Griekenland	0,2
Nederland ..	3,6	Zweden	2,2		

De lage percentages rechtvaardigen de gevoerde politiek. Immers, het aandeel van steenkolen in de totale productiekosten is zo gering, dat de vraag van de zijde van het bedrijfsleven ongevoelig zal zijn voor een kleine stijging van de totale kosten. De besparing op kolen als gevolg van een verhoging van de prijs zou dan ook zo klein zijn, dat de Regeringen er verstandig aan hebben gedaan deze van minder belang te achten dan de algemene prijsstabiliteit.

Ad. 3. In geen enkel land zijn pogingen gedaan om te discrimineren tussen efficiënte en inefficiënte verbruikers van brandstoffen. Het rapport wijst er op, dat het de moeite zou lonen, indien de Regeringen de moeilijkheden, welke zijn verbonden aan het vinden van een basis om te kunnen discrimineren tussen de verschillende steenkool-intensieve bedrijven, vierkant tegemoet zouden treden.

Steenkolen en electriciteit.

De grootste fout van de bestaande toewijzingsstelsels is, dat zij alle betrekking hebben op vaste brandstoffen en dat zodoende de mogelijkheid bleef bestaan om steenkolen door gas en electriciteit, die zelf ook geheel of ten dele van kolen zijn afgeleid, te vervangen. Ongetwijfeld opent het gebruik van electriciteit mogelijkheden, die steenkolen onmogelijk kunnen bieden; op het terrein van verwarming echter zijn de voordelen van thermische electriciteit boven steenkolen en gas twijfelachtiger. Een ton steenkool, die wordt gebruikt om electriciteit voor verwarming op te wekken, kan veel minder warmte geven dan kolen, die worden verbrand in een efficiënte oven of kachel, of zelfs in een open haard. Geen enkele brandstoffen- of energieverbruiker is uiteraard geïnteresseerd in de calorische waarde alleen en het ligt voor de hand, dat enkelen, zelfs wanneer steenkolen beschikbaar zijn en ondanks het feit, dat electriciteit duurder is, in verband met de overige voordelen, electriciteit prefereren.

Wanneer de energiebronnen niet rationeel worden gerantsoeneerd is het belangrijk, dat voor de extra voordelen van de electriciteit dusdanig wordt betaald, dat de sociale kosten worden gedekt. In Europa is dit momenteel niet steeds, of zelfs gewoonlijk niet, het geval. Het meest voorkomende electriciteitstarief is het zgn. dubbel-tarief, dat vnl. werd ingesteld om een op de toekomstige omvang van de vraag gebouwde installatie zo volledig mogelijk te bezetten. Zolang er voldoende steenkolen waren en zolang het bedrijf beneden capaciteit werkte, was deze politiek reëel; nu echter geen van deze voorwaarden is vervuld, moet het dubbel-tarief, dat electriciteitsgebruik aanmoedigt voor doeleinden, waarvoor het niet geschikt is, beschouwd worden als niet sociaal. Het is derhalve in het belang van de brandstofeconomie om de marginale prijs, die voor huishoudelijk gebruik wordt berekend, t.o.v. de prijs voor het bedrijfsleven te verhogen.

Indien electriciteit wordt opgewekt uit steenkolen of olie, komt warmte vrij, een bijproduct, dat vaak een negatieve waarde heeft omdat koeltorens moeten worden gebruikt om het kwijt te raken. Hoewel deze warmte o.a. in verband met de hoge kosten van pijpleidingen niet steeds kan worden gebruikt voor districtsverwarming, zou het voor sommige bedrijven wellicht eenvoudig zijn om de warmte, welke uit hun eigen electriciteitsinstallaties vrij komt, voor ruimteverwarming te gebruiken.

Steenkolen en electriciteit zijn tot nu toe behandeld als concurrerende goederen, maar hun complementaire ka-

rakter is even belangrijk: het electriciteitsbedrijf is een der belangrijkste kolenverbruikers, de mijn een der belangrijkste verbruikers van electriciteit. In verscheidene landen wekken de mijnen zelf aanzienlijke hoeveelheden electriciteit op. Deze betreding van het terrein der electriciteitsbedrijven door de mijnen vloeit voort uit de aard van de productie der mijnen. Deze productie omvat nl. tevens „arme” brandstoffen, die in tijden van voldoende productie van steenkool van goede kwaliteit onverkoopbaar waren. Nu steenkool schaars is, neemt de belangstelling voor deze arme brandstoffen toe. De omvang van deze brandstoffen is van die aard, dat zij alleen maar kunnen worden gebruikt in grote ovens en dat zij, op economische gronden, niet ver kunnen worden getransporteerd. Zij kunnen dus het best worden gebruikt voor electriciteitsopwekking bij de mijn zelf. Voorts wijst het verslag er op, dat het aandeel van de arme brandstoffen in de totale productie binnen zekere grenzen kan worden gewijzigd.

Conclusie.

De mening, dat geen belangrijk resultaat kan worden bereikt met het opvoeren van de efficiency in het brandstofverbruik, indien niet wordt onderkend, dat het energie-vraagstuk één en ondeelbaar is, loopt als een rode draad door het rapport. De onderlinge betrekkingen tussen de verschillende energiebronnen zijn „intimate and intricate”.

Voor de Overheid kan het probleem aldus worden gesteld: zij dient er voor te zorgen, dat de energiebronnen worden aangewend voor die doeleinden, waarvoor zij het best geschikt zijn. Aangezien in de meeste landen steenkolen, gas en electriciteit door overheidsbedrijven worden voortgebracht, liggen de controlemiddelen voor de Overheid meer binnen het bereik dan vroeger. Iedere poging om volgens de in het rapport aangegeven richtlijnen te werk te gaan zal echter aanzienlijke veranderingen teweeg brengen in de verhouding van de Regeringen t.o.v. de openbare nutsbedrijven en in de verhouding tussen de nutsbedrijven onderling. In het algemeen zal de Regering niet alleen bereid moeten zijn electriciteitstarieven toe te passen voor tijden van kolenovervloed en voor tijden van kolenschaarste, maar zij zal zich tevens moeten afvragen, of een simpele instructie aan de genationaliseerde bedrijven om hun totale kosten — niet meer en niet minder — te dekken, geschikt is om een efficiënte bedrijfsuitoefening dezer bedrijven of een sociaal gewenst brandstofverbruik te bewerkstelligen.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Landdag voor economen

Hiermede zij herinnerd aan de 2e landdag voor economen, welke zal worden gehouden op Zaterdag 8 Maart a.s. des v.m. om 10 uur in het restaurant „Esplanade”, Lucas Bolwerk te Utrecht. Onderwerp is „De functie van de ondernemer in het huidige tijdsbestek”.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Was vroeger het optreden van een ultimoverkapping op de veldmarkt traditie, de afgelopen week was van dit verschijnsel wederom niets te bekennen. Dit baart geen verwondering wanneer men bijv. constateert, dat alleen reeds het liquiditeitsstootkussen van de commerciële banken, in de vorm van een renteloos tegoed bij de circulatiebank, per 25 Februari jl. f 140 mln bedroeg, dus ca f 100 mln meer dan voorheen als normaal gold. De voortdurende deviezenaanwas, in de week van 18—25

Februari per saldo f 101 mln bedragend, vult nog steeds de kasreserves der geldmarktinstellingen aan.

De marktdisconto's bleven gedurende de verslagweek onveranderd t.o.v. de week tevoren. Hoewel tegen het einde van de week een stijging van de vraag naar callgeld viel waar te nemen, veroorzaakt door het wegtrekken van de saldi van Franse banken bij Nederlandse banken, bleef de callgeldnotering op 1 pCt gehandhaafd.

De kapitaalmarkt.

Het koersniveau op de aandelenmarkt vertoonde, zoals uit onderstaande indexcijfers blijkt, gedurende de verslagweek een zeker herstel na de relatief grote daling, die het de vorige week had ondergaan. De grote stimulans voor aandelenbelegging: de vrees voor de gulden, blijft echter dank zij de gunstige deviezenpositie nog steeds uit. Dit heeft ten gevolge, dat pogingen van de beroepshandel om het publiek bij koersstijgingen „mee” te krijgen, mislukken. De daling van het agio van Amerikaanse fondsen van ca 10 tot ca 4½ pCt in enkele weken is een ander symptoom van deze stemming.

Stockdividenden en emissies blijven een baissomotief vormen. In verband met de krappe liquiditeit der beleggers zijn velen hunner wel gedwongen dergelijke dividenden resp. de claims te verkopen, zodat dan meestal een voor hen onvoordelige „sellers' market” hierin ontstaat.

Voor het eerst sinds geruime tijd werd weer een aandelenemissie aangekondigd, nl. van Zwanenberg-Organon, welke onderneming f 4,3 mln aandelen à 135 pCt uitgeeft.

Hoe duur nieuwe investeringen zijn, bleek de afgelopen week duidelijk uit het Wetsontwerp, waarbij wordt voorgesteld, dat de Staat nog eens f 15 mln voor het Breedband-project ter beschikking zal stellen i.v.m. de inmiddels opgetreden prijsstijgingen.

Op de obligatiemarkt blijft de stemming nog steeds gunstig, waartoe verschillende factoren, als het gestegen vertrouwen in de gulden, het afdammen van de onderhandse gemeenteleningen op gunstiger condities dan het rentegamma en wellicht ook enige steunaankopen, medewerken.

Gedurende de verslagweek kwam er een wijziging in de Nederlandse bepalingen, welke voor de effectenarbitrage tussen Amsterdam en Londen gelden. De omvang van de verkopen te Amsterdam van de 3—3½ pCt staatslening 1947 — welke obligaties vaak als tussenstation bij arbitrage-transacties dienst doen — uit buitenlands aanbod afkomstig, zal naar men meent op grond hiervan wellicht enigszins kunnen afnemen.

Aand. indexcijfers.	22 Febr. 1952	29 Febr. 1952
Algemeen	136,9	137,3
Industrie	193,3	194,5
Scheepvaart	169,6	166,3
Banken	117,5	118,6
Indon. aandelen	43,6	43,6

Aandelen.		
A.K.U.	147½	150¼
Philips	147½	148¾
Unilever	177¾	179½
H.A.L.	173	170¼
Amsterd. Rubber	81¾	84
H.V.A.	94	93½
Kon. Petroleum	282	287¾

Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	69 ⁵ / ₁₀	69½
3-3½ pCt 1947	84	84¾
3 pCt Invest. cert.	89 ¹⁵ / ₁₆	90 ⁷ / ₁₆
3½ pCt 1951	93	93¾
3 pCt Dollarlening	94	92¾

Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	92½	92¼
3½ pCt Bataafsche Petr.	94½	94¾
3½ pCt Philips 1948	93¾	93 ⁹ / ₁₆
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	86¾	86½

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luitende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guld ns. voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening courant
28 Jan. '52	1.214.016	848 176	6.278	271.417	120.339
4 Febr. '52	1.213.644	881.943	6.332	275.721	113.612
11 Febr. '52	1.213.778	958.009	7.033	278.999	112.122
18 Febr. '52	1.219.633	931.269	3.023	279.454	111.421
25 Febr. '52	1.218.237	1.000.254	3.584	287.700	113.181
3 Mrt '52	1.218.338	1.005.548	4.067	286.486	117.476

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening courant				
		Totaal	's Rijks-Schatkist	's Rijks-Schatkist bijzondere rekening	Saldi voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-ingezetenen
28 Jan. '52	2.866.874	2.364.080	142.414	1.730.294	129.116	111.406
4 Febr. '52	2.887.455	2.367.349	232.490	1.730.256	111.024	112.637
11 Febr. '52	2.843.074	2.338.693	194.387	1.730.256	121.144	112.702
18 Febr. '52	2.835.461	2.386.280	169.750	1.730.256	92.775	110.499
25 Febr. '52	2.866.261	2.457.677	240.033	1.778.306	91.176	110.980
3 Mrt '52	2.938.705	2.401.309	265.194	1.778.306	98.082	111.581

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK

Van 29 Februari 1952 af.

Plaats	Per	Schriftelijk en t.t.	
		Aankoop	Verkoop
Brussel	100 B.fr.	7,59	7,61
Frankfort a/Main	100 D.M.	90,39	90,57
Kopenhagen	100 D.Kr.	54,86	55,16
Lissabon	100 Escud.	13,15	13,28
Londen	1 £	10,63	10,65
Montreal (t.t.)	1 Can. \$	3,79	3,81
Montreal (luchtpost)	1 Can. \$	3,78	3,81
Montreal (zeepost)	1 Can. \$	3,78	3,81
New York (t.t.)	1 U.S. \$	3,79½	3,80½
New York (luchtpost)	1 U.S. \$	3,79	3,80½
New York (zeepost)	1 U.S. \$	3,78½	3,80½
Oslo	100 N.Kr.	53,05	53,33
Parijs	100 Fr.fr.	1,084	1,088
Praag	100 Kes	7,58	7,62
Stockholm	100 Z.Kr.	73,25	73,66
Zürich	100 Z.fr.	86,71	87,09

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN IN NEDERLAND ¹).

(in miljoenen guldens)

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Tot. '46	246,4	295,1	541,5	544,5	377,1	921,6	-380,1
Tot. '47	253,7	307,5	561,2	316,2	285,7	601,9	-40,7
Tot. '48	252,7	345,8	598,5	351,3	361,1	712,4	-113,9
Tot. '49	288,3	401,2	689,5	322,7	359,5	682,2	+ 7,3
Tot. '50	285,1	418,0	703,1	389,2	428,9	818,1	-115,0
Jan. '51	24,5	41,0	65,5	35,1	43,1	78,2	-12,7
Febr. '51	22,8	38,3	61,1	42,4	46,4	88,8	-27,7
Mrt '51	19,3	30,3	49,6	46,7	46,7	93,4	-43,8
Apr. '51	16,9	28,8	45,7	35,2	40,2	75,4	-29,7
Mei '51	22,4	36,9	59,3	30,7	40,5	71,2	-11,9
Juni '51	22,4	34,1	56,5	29,2	37,8	67,0	-10,5
Juli '51	25,4	35,5	60,9	31,5	40,4	71,9	-11,0
Aug. '51	28,5	37,8	66,3	25,6	31,6	57,2	+ 9,1
Sept. '51	24,9	33,3	58,2	24,7	31,4	56,1	+ 2,1
Oct. '51	26,8	36,9	63,7	29,1	36,5	65,6	+ 1,9
Nov. '51	26,2	39,6	65,8	27,2	35,4	62,6	+ 3,2

¹) Bron: Statistisch Bulletin C.B.S.

Abonneert U op de E.-S.B.

WERKLOOSHEID EN WERKVERRUIMING IN NEDERLAND 1)

Maand	Geheel werklozen	Geheel wachtgelders	Geregistreerde D.U.W.-arbeiders 2)
31 Jan. 1951 3)	83.200	1.700	31.800
28 Febr. 1951	66.700	900	36.600
31 Mrt 1951	57.800	500	32.700
30 April 1951	53.400	200	28.000
31 Mei 1951	46.800	300	22.300
30 Juni 1951	43.200	400	17.700
31 Juli 1951	51.100	300	16.500
31 Aug. 1951	61.400	400	17.300
30 Sept 1951	64.400	500	14.100
31 Oct. 1951	73.700	500	19.600
30 Nov. 1951	92.000	700	29.100
31 Dec. 1951	119.100	1.200	34.700
31 Jan. 1952	137.100	2.100	35.700

1) Bron: „Statistisch Bulletin C.B.S.“.

2) Incl. vorstwerklozen, zieken, arbeiders, die ongevallenuitkering ontvingen benevens een aantal personen, dat in het „vrije bedrijf“ werk vond, zonder dat de arbeidsbureaux hiervan tijdig bericht ontvingen.

3) Van 31 Januari 1951 af zijn de cijfers afgerond op honderdtallen.

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfondsen valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
23 Jan. '52	1.438.080	394.564	544.188	491.068	1.366.060
30 Jan. '52	1.438.080	400.515	527.046	550.597	1.270.174
6 Febr. '52	1.438.080	405.286	1.564.168	527.009	1.440.114
13 Febr. '52	1.438.081	386.994	1.586.880	581.192	1.401.074
20 Febr. '52	1.438.081	403.729	1.590.045	600.336	1.530.660

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfondsen buitenlandse passiva	Rekening courant saldi		
			Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
23 Jan. '52	3.128.826	278.069	—	—	885.543
30 Jan. '52	3.133.617	302.143	—	—	805.719
6 Febr. '52	3.133.815	930.274	—	—	878.405
13 Febr. '52	3.157.169	944.961	—	—	925.192
20 Febr. '52	3.158.796	978.731	—	—	914.001

Muntbiljettencirculatie per 23 Jan. 1952 Rp. 338.783.297,50

Muntbiljettencirculatie per 30 Jan. 1952 Rp. 337.932.915,50

Muntbiljettencirculatie per 6 Febr. 1952 Rp. 335.961.748,50

Muntbiljettencirculatie per 13 Febr. 1952 Rp. 337.226.009

Muntbiljettencirculatie per 20 Febr. 1952 Rp. 337.908.609,50

vacatures

De Stichting Bouwcentrum te Rotterdam zoekt voor haar functionele afdeling een

Dr OF Drs IN DE ECONOMIE

Bij voorkeur met enige jaren ervaring op het gebied der bedrijfsorganisatie.

Uitvoerige sollicitatiebrieven onder opgave van leeftijd, opleiding en praktische ervaring te richten aan de Directie, Diergaardesingel 75.

Maakt gebruik

van onze speciale rubriek „Vacatures“ voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

De Stichting „Vertegenwoordiging in Indonesië van de Nederlandse Industrie“ vraagt een

(ADJUNCT-) SECRETARIS

bij voorkeur een jong econoom of jurist, met enige ervaring op organisatorisch terrein.

Sollicitaties, uitsluitend schriftelijk, te richten tot de Gedelegeerde van het Bestuur in Nederland, Kneuterdijk 8, Den Haag.

diversen

TE KOOP GEVRAAGD

B. H. de Jongh: „Beschouwingen over enige effecten- en credietvormen in hun betekenis voor de financiering der onderneming“. — P. A. M. van Philips, 1e J. v. d. Heijdenstraat 49 III, Amsterdam.

Taurus (1950) te koop aangeboden, in zeer goede conditie, met kachel, ruitenwarmers en extra hoezen. Zeer gunstig inspectie-rapport aanwezig. Nederl. Contrôle- & Bemonsteringbedrijf, R'dam.

Aangeboden 8 cyl. LANCIA ASTURA, 4-deurs zonder middenstijl, met schuifdak. Uitst. onderh. Farina carrosserie met opmerkelijk fraaie en sobere lijnen. Kleur blauw en grijs. Zeer interessante wagen voor groot-toerisme. Benzineverbruik 1:7. Geen handelaren. Verdere inl.: J. Hazemeyer, „De Hooge Hei“, Holten (Ov.)

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie 14, Universiteitsstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26.—, overige landen f 28.— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentietarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures“ en „Beschikbare krachten“ f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents.